

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET U SARAJEVU
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Izazovi pedagoga pripravnika u osnovnim školama

(završni magistarski rad)

Mentorica:

prof. dr. Snježana Šušnjara

Studentica:

Mirela Kurspahić

Sarajevo, 2020.

Sadržaj

Uvod	3
I Teorijski dio	
1. Kompetencije pedagoga	4
2. Pedagog pripravnik u osnovnoj školi	8
3. Zadaci školskog pedagoga	10
3.1. Programiranje, ostvarivanje i analiza odgojnog rada	12
3.2. Pedagoška dokumentacija	14
3.3. Stručni rad sa nastavnicima i u stručnim organima škole	16
3.4. Rad sa učenicima i učeničkim organizacijama	20
3.5. Unapređenje nastave	24
3.6. Saradnja sa institucijama	25
3.7. Saradnja sa roditeljima	26
3.8. Učešće u radu stručnih organa škole	28
3.9. Ispitivanje zrelosti djece za upis u školu	29
3.10. Profesionalna orijetacija	31
3.11. Istraživanja u praksi školskog pedagoga	32
3.12. Pedagoško-psihološka praksa studenata nastavnih fakulteta	33
3.13. Pripremanje za rad i stručno usavršavanje	34
4. Metodološki dio	
4.1. Problem istraživanja	35
4.2. Predmet istraživanja	35
4.3. Cilj istraživanja	36
4.4. Zadaci istraživanja	37
4.5. Uzorak istraživanja	37
4.6. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja	37
5. Analiza i interpretacija rezultata istraživanja	39
5.1. Rad sa učenicima	39
5.1.1. Savjetodavni rad sa učenicima	39
5.1.2. Procjena zrelosti učenika za upis u prvi razred	41
5.1.3. Profesionalna orijentacija učenika devetog razreda	42
5.2. Rad sa nastavnicima	43
5.2.1. Savjetodavni rad sa nastavnicima	43
5.3. Rad sa roditeljima	45
5.3.1. Savjetodavni rad sa roditeljima	45
5.4. Vođenje pedagoške dokumentacije	46
5.5. Planiranje i programiranje rada	47
5.6. Ostalo	47
6. Zaključak	49
7. Preporuke za budućnost	51
8. Literatura	52

9. Prilozi	54
9.1. Protokol polustrukturiranog intervju	54

Uvod

Globalizacija i mnoge promjene koje dolaze sa njom su promijenile odnos društva prema školi i škole prema društvu. Svi akteri koji sudjeluju u formalnom dijelu obrazovanja se trude da škola ne postane isključivo obrazovna ustanova, već da i odgojna komponenta bude prisutna i vidljiva u životu škole. Odgoj predstavlja međudjelovanje generacija odraslih i generacija djece i mladih, odnosno stvaralački čin koji se ostvaruje kroz kvalitetnu komunikaciju i interakciju, a polazeći od potreba odgajnika i odgajatelja i imajući kao konačni rezultat usavršavanje ličnosti i jednog i drugog. U ostvarivanju odgojne komponente u školi sudjeluju svi zaposleni, ali i osobe koje indirektno sudjeluju u radu škole. Međutim, jedna osoba se naročito ističe u procesu izgrađivanja ličnosti učenika i promovisanju moralnih vrijednosti. Ta osoba je pedagog.

Školski pedagog nije samo stručni saradnik čiji je osnovni zadatak da vodi školu ka ostvarenju ciljeva. On svojim kompetencijama utiče na odgojno djelovanje škole, primjenjuje različite odgojne metode prema učenicima, nastavnicima i roditeljima. Rad školskog pedagoga odvija se kroz mnogobrojne oblasti, a neke od njih su: planiranje i programiranje rada škole, savjetodavni rad sa učenicima, nastavnicima, roditeljima, rad na pedagoškoj dokumentaciji, kulturna i javna djelatnost škole, rad sa prvačićima i učenicima završnih razreda. Vidljivo je da školski pedagog ima mnogo obaveza na svom radnom mjestu i da je osoba koja koordinira između ostalih sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Uprkos iskustvu, znanju i vještinama pedagog nikada nema recept za rješavanje situacije, već svaku situaciju, osobu i odnos treba gledati odvojeno od ostalih, u kontekstu u kojem se nalazi. Zbog toga, pedagog u svom radu može nailaziti na situacije i izazove koji su mu nepoznati, a pedagozi sa više godina radnog iskustva će se lakše snaći sa tim izazovima.

Kao studentica koja završava petu godinu studija i koja će se ubrzo naći u praksi razmišljala sam o tome kako se pedagozi pripravnici, sa malo ili nimalo iskustva snalaze u svim tim zadacima. Zbog tog razloga sam odlučila propitati kako se pripravnici snalaze u praksi i na koje izazove nailaze. Pripravnički staž pedagoga traje godinu dana nakon završetka petogodišnjeg studija pedagogije i tim činom oni postaju magistri pedagogije. Uprkos nedovoljnom iskustvu i radu u praksi pedagozi pripravnici obavljaju sve poslove koje su zakonom propisani za rad pedagoga. Pred njima se nalaze mnogobrojni zadaci, nova lica i praksa. Stoga, ovaj magistarski rad se bavi propitivanjem izazova sa kojima se susreću pedagozi pripravnici u osnovnim školama Kantona Sarajevo.

I Teorijski dio

1. Kompetencije pedagoga

Uloga pedagoga se mijenjala kroz historiju, a danas je pedagog osoba koja ima više zadataka nego ranije i uključen je u sve segmente rada škole. Staničić (prema Fajdetić i Šnidarić, 2014) navodi da je prvi razlog uvođenja pedagoga u škole bio uloga pomagača direktoru s ciljem što uspješnijeg pedagoškog vođenja i usmjeravanja škole, dok je osnova današnje razvojne pedagoške djelatnosti predviđanje, osmišljavanje, poticanje i usmjeravanje razvoja pedagoškog procesa u skladu s potrebama i razvojnim potencijalima učenika. Danas su stručni saradnici pedagozi nositelji razvojno-pedagoške djelatnosti škole i moraju, zajedno s direktorom, na rad škole gledati kao na cjelinu unutar koje se stručno-razvojno djelovanje, koje je specifično za stručnog saradnika pedagoga, ostvaruje u smjeru promjena u kvaliteti u korist učenika (Šnidarić, 2009).

Pedagog je stručni saradnik u školi čije su zadaće povezane sa odgojem, obrazovanjem, organizovanjem odgojno-obrazovnog procesa u školi i radu na unapređenju nastave. Posao pedagoga se veže za mnogo polja pomoću kojih vodi ka unapređenju nastave i mnogo aktera koji direktno ili indirektno sudjeluju u radu i životu škole. Najveći dio poslova pedagoga se veže za savjetodani rad sa učenicima, nastavnicima i roditeljima, stoga pedagog treba posjedovati vještine uspješne interpersonalne komunikacije sa djecom i odraslim.

U svakodnevnom radu školski pedagog može koristiti savjetodavni rad u radu sa: učenicima, nastavnicima, roditeljima i institucijama koje sudjeluju u radu škole. Šnidarić (2009) prema Resman (2004: 297) definiše savjetovanje kao “dio vođenja, vještinu koju svaki pedagog mora sticati i usavršavati tokom svog profesionalnog rada. Savjetodavni rad je dio pedagoškog vođenja, a određuje se kao postupak u procesu vođenja koji pomaže drugima da prepoznaju svoju situaciju i osjećaje, odrede problem, pronađu rješenja ili da se jednostavno nauče nositi sa nastalom situacijom“. Vođenje pojedinaca ili grupa podrazumijeva najprije njihovu motivaciju. Pedagog koji želi pozitivno okruženje i kvalitetne uslove rada mora odgovoriti na problem motivisanja saradnika. Pored motivacije, komunikacija je nužna kao dio pedagoškog vođenja, jer pruža razmjenu informacija, mišljenja i osjećaja.

Pored interpersonalne komunikacije, jedan od faktora uspješnog pedagoškog vođenja je timski rad. Šnidarić (2009) navodi da je pedagog u svom pedagoškom radu okružen grupnom dinamikom i kao takav nužno okuplja timove da bi se rješavala razna pitanja vezana za

odgojno-obrazovni proces. Donošenje odluka predstavlja obavezan dio pedagoškog vođenja, a pedagozi mogu odlučivati samostalno ili u saradnji sa drugima. Međutim, rad u školi sam po sebi zahtijeva mnogo timskog rada i saradnje sa drugim osobama, pa ga pedagog često koristi. Timski rad u školi jača saradnju među zaposlenim, učenicima, potiče socijalizaciju i stvara kvalitetnije i prisnije odnose među osobama. Posljednji faktor uspješnog pedagoškog vođenja su postizanje kurikularnih ciljeva i (samo)vrednovanje rada. Pedagog, u radu i vođenju drugih, kreće od postavljanja ciljeva koje želi postići. Vođenje drugih na putu do realizacije kurikularnih ciljeva uključuje: demokratski pristup, odabir timova prema sposobnostima pojedinaca, dosljednost u radu i priznavanje uspjeha pojedincima i timovima.

Za uspješno i kvalitetno pedagoško vođenje potrebne su određene kompetencije školskog pedagoga koje podrazumijevaju: odlike, osobine, sposobnosti, znanja i vještine. Staničić (2001) prema Šnidarić (2009) kompetencije definira kao odlike, znanja i kvalifikacije potrebne školskom pedagogu da bi uspješno vodio prema ostvarenju stručno-pedagoških ciljeva škole i unapređivanju kvalitete pedagoškog procesa u njoj. On ih uslovno naziva formalnim i stvarnim kompetencijama. Pod formalnim kompetencijama podrazumijeva kvalifikacije stečene tokom studija i radnim iskustvom u školskoj praksi, dok se pod stvarnim navode poželjne kompetencije koje Stančić (2001) prema Fajdetić i Šnidarić (2012) prikazuje kao model sačinjen od pet kompetencija školskog pedagoga:

- osobna kompetencija - osobne odlike pedagoga koje omogućavaju ili otežavaju savladavanje vještine pedagoškog vođenja,
- razvojna kompetencija - organizacijsko-poslodavna znanja i sposobnosti koje omogućuju unapređivanje odgojno-obrazovnog rada školske prakse,
- stručna kompetencija - stručnost pedagoga, njegovo poznavanje odgojno-obrazovnog rada, konkretno, pedagoških načela, didaktičkih principa, planiranja i programiranja, oblika i metoda rada,
- socijalna kompetencija - podrazumijeva komunikaciju, odnos s nastavnicima, učenicima, roditeljima, te stilove pedagoškog vođenja (demokratsko vođenje), rješavanje konfliktnih situacija i motivisanje sudionika,
- akcijska kompetencija - praktično djelovanje pedagoga, evaluaciju rada i rezultate rada.

Kao što je autor naveo poželjno je da pedagog posjeduje pet kompetencija za uspješno vođenje, a vještina kombinacije i upotpunjavanja kompetencija međusobno predstavlja optimum za rad pedagoga u školama 21. stoljeća.

Osim kompetencija, školski pedagog treba da posjeduje niz određenih osobina koje su važne u njegovom radu. Prema Mandić (1986) školski pedagog može biti:

- Socijalno zrela, emocionalno i psihički stabilna ličnost.
- Ličnost koja je informisana, posebno o područjima koja su značajna za rad sa ljudima i za savjetodavni rad (poznavanje škole, suštine odgojnog djelovanja, glavnih faktora strukture ličnosti, suštine međuljudskih odnosa, tehnika, postupaka odgojnog djelovanja i savjetodavnog rada).
- Ličnost koja je humanista po uvjerenju, a to se svakodnevno manifestuje u vjeri u čovjeka, poštovanju ljudske ličnosti i odgovornosti za čovjeka.
- Čovjek koji poznaje, razumije, voli djecu i omladinu koji su u domenu njegove stručne djelatnosti.
- Ličnost čija je inteligencija znatno iznad prosjeka.
- Stručnjak koji ima zdravu filozofiju: života, međuljudskih odnosa, smisla i suštine odgoja.
- Ličnost koja brzo analizira situaciju, oprezno izvodi zaključke i odgovorno izriče svoje sudove o ljudima.
- Čovjek koji ima smisla za demokratsko vođenje, organizacijske sposobnosti i moć predviđanja.
- Ličnost koja je u stanju da stvaralački primjenjuje rezultate naučnih istraživanja u svom radu.
- Čovjek koji ima izgrađenu profesionalnu etiku, tako vidnu da izaziva poštovanje drugih.
- Ličnost koja je inventivna u pristupu problema, fleksibilna u stavovima, tolerantna u raspravama i razumna u zahtjevima koje postavlja drugim ljudima.
- Stručnjak od povjerenja kome se može sve reći sa sigurnošću da niko neće znati ono što samo on treba da zna.

Prema svom profesionalnom određenju pedagozi kao stručni suradnici mogu i trebaju preuzeti ulogu kritičkog prijatelja koji iskazuje iskrenu zainteresiranost, sluša sagovornika sa zanimanjem i razumijevanjem, te ga potiče na razmišljanje i donošenje drugih i drugačijih

rješenja (Bognar, 2006). Prema Costa i Kallick (1993:50) “kritički prijatelj je osoba od povjerenja koja postavlja provokativna pitanja, pronalazi podatke koji se zatim ispituju na razne načine i nudi kritiku rada kao prijatelj“. Kritički prijatelj nastoji u potpunosti razumjeti kontekst nečijeg djelovanja i rezultate koje neka osoba ili grupa želi postići. On je pobornik za uspjeh nečijeg rada. Školski pedagog kao kritički prijatelj ima stručno pedagoško obrazovanje, iskustvo saradnje u nastavnim procesima, otvorenost i spremnost na saradnju, znanje da daje savjete kojima utiče na djelovanje nastavnika u konkretnim situacijama (Vrcelj, Zovko, Vukobratović, 2017). On ohrabruje sudionike škole za samovrednovanje, kvalitetnu i otvorenu raspravu, veću otvorenost prema kreativnim i inovativnim pristupima učenja i osigurava dovoljno autonomije u planiranju i ostvarivanju odgojno-obrazovnih zadataka.

Stoga, može se zaključiti da pedagog treba da posjeduje niz kompetencija i osobina koje će mu pomoći da kvalitetno vodi školu. Osim toga, pedagog treba da potiče timski rad, saradnju, poboljšava i jača komunikaciju u školi i bude kritički prijatelj koji će davanjem povratnih informacija nastavnicima djelovati na njihov rad.

2. Pedagog pripravnik u osnovnoj školi

Kao najjači argument za profesionalizaciju pedagoške profesije autori ističu važnost stručne ekspertize koja se treba izboriti za suverenost struke i zakonodavno uređenje profesije. Pod stručnim pretpostavkama za rad pedagoga misli se na obrazovanje (preddiplomsko, diplomsko, poslijediplomsko i specijalizacije), uvođenje u samostalan rad (pripravnički staž i stručni ispit) te profesionalni razvoj (stručno usavršavanje i napredovanje u zvanja) (Ledić, Stančić, Turk, 2013).

Stručne pretpostavke za rad školskog pedagoga stiču se formalnim obrazovanjem, odnosno unutar školskog sistema koji rezultira diplomom. Ovdje se misli na tercijarni nivo obrazovanja, iza kojeg se studenti uvode u samostalan rad (pripravništvo) kako bi stekli uslove za uspješan stručni odgojno-obrazovni rad. Školski pedagozi Kantona Sarajevo najčešće se obrazuju na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Do uspostave Bolonjskog procesa obrazovanja, studenti su upisivali Odsjek za pedagogiju kao četverogodišnji studij koji je vodio do stručnog zvanja profesor pedagogije. Godine 2003. Bosna i Hercegovina prihvatila je principe Bolonjskog procesa. U skladu s pravilima Bolonjskog procesa visokog obrazovanja, studiranje na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu teče u dva ciklusa studija: dodiplomski i diplomski studij. Dodiplomski studij ili I ciklus studija traje tri godine, nakon kojih student stiče stručni stepen bakalaureat pedagogije. Nakon I ciklusa studija student može da radi kao pomoćnik školskom pedagogu, kao asistent učitelju u inkluzivnom odjeljenju, da vodi administrativne poslove i učeničke dosjee, organizuje medijske kampanje i informira medije o dešavanjima u školi, da učestvuje u edukaciji posjetitelja u muzeju i drugim kulturnim institucijama. Diplomski studij traje dvije godine, nakon kojeg student stiče stručno zvanje magistar pedagogije – strukovni smjer. S ovim su zvanjem svršeni studenti pedagogije u mogućnosti pristupiti praksi obavljanjem pripravničkog staža i polaganjem stručnog ispita. Ova dva elementa uvode svršene studente u samostalan rad u odgojno-obrazovnoj instituciji (Dedić-Bukvić, Nikšić, 2015).

Nastavnici/nastavnice i stručni saradnici/saradnice koji nemaju radno iskustvo imaju status pripravnika. Osobama bez radnog iskustva škola može omogućiti volonterski rad, a da ih pritom ne zaposli. Pripravnički rad u školi traje najmanje šest mjeseci, a najviše jednu godinu, a po završetku pripravničkog staža pripravnik/pripravnica je obavezan/obavezna položiti stručni ispit. Škola je dužna pripravniku/pripravnici izdati rješenje o pripravničkom stažu sa

rokom polaganja stručnog ispita i odrediti mentora koji će ga pripremati za ispit (Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju Kantona Sarajevo, 2004).

Zakon Kantona Sarajevo predviđa sljedeće: trajanje pripravničkog staža (6 –12 mjeseci), definira pripravnički staž kao jedan od nužnih preduslova za polaganje stručnog ispita, koji je u zapošljavanju nastavnika eliminatoran na većini konkursa, obavezuje školu da delegira mentora pripravniku, izda rješenje po završenom pripravničkom stažu, te da snosi troškove polaganja stručnog ispita. Zakon u potpunosti ostavlja nedefiniranom proceduru kandidiranja i procjene mentora, a navodi samo jedan preduslov: da mentor ima isti nivo stručne spreme kao i pripravnik. Pripravnički staž u aktuelnim okolnostima ima funkciju ispravljanja nedostataka nastavničkih studija, u pogledu prakse, ali i poznavanja obrazovnog zakonodavstva i pedagoških standarda za osnovne i srednje škole. Obaveze pripravnika, način osposobljavanja pripravnika, način i vrijeme polaganja pripravničkog ispita, kao i sastav komisije pred kojom pripravnik polaže stručni ispit utvrđuje se pravilnikom o radu. Za razliku od drugih kantona, pravilnici Kantona Sarajevo ne predviđaju sadržaj stručnog ispita (osim što navode da se polaže praktični i administrativni dio). Prema Pedagoškim standardima za osnovne škole KS određeno je 50 sati mentorskog rada sa pripravnikom, dok je u srednjim školama taj iznos 70 sati. Konkretno obaveze pripravnika pobliže određuje sama obrazovna institucija u kojoj je angažiran, s tim da ispuni osnovnu obavezu od 20 sati: 10 samostalnih časova i 10 odslušanih časova mentora (Abadžija, 2015).

Za polaganje stručnog ispita kandidat treba da ispuni sljedeće uslove: da ima stručnu spremu i profil utvrđen Nastavnim planom i programom za radno mjesto, da ima položenu pedagoško-psihološku i didaktičko-metodičku grupu predmeta na visokoškolskoj ustanovi za obrazovanje nastavnika, da ima odluku Nastavničkog vijeća da je završio program stručnog usavršavanja i program pripreme za polaganje stručnog ispita, da ima najmanje jednu godinu neposrednog odgojno-obrazovnog rada (Pravilnik o polaganju stručnog ispita odgajatelja, nastavnika i stručnih saradnika, 2004).

3. Zadaci školskog pedagoga

Kao što je navedeno do sada savremenu školu karakterizira otvorenost prema promjenama, pa se rad školskog pedagoga temelji na kontinuiranim promjenama, razvijanju i unapređivanju sa ciljem stvaranja prepoznatljivog identiteta škole u društvu. Iako se tradicionalni rad škole uveliko mijenja i dalje je potrebno govoriti o modernoj, savremenoj školi u kojoj vladaju poštovanje, povjerenje i ljubav. Uvođenje promjena u rad škole zahtijeva od pedagoga upoznavanje sa novim planovima i programima koji sadržavaju primjenu inovativnih načina, pristupa i oblika u radu sa učenicima, roditeljima, nastavnicima i ostalim sudionicima rada u školi.

Pod područjem rada školskog pedagoga podrazumijevaju se aktivnosti koje on ostvaruje u odgojno-obrazovnoj ustanovi da bi pridonio kvaliteti pedagoškog procesa i njegovih rezultata (Stančić i sur., 2013). Pedagoškim standardima i općim normativima za osnovni odgoj i obrazovanje (2018) za praćenje, analiziranje i unapređivanje odgojno-obrazovnog rada u školi, stručnu saradnju s učenicima, nastavnicima, ostalim stručnim saradnicima, roditeljima, te za neposrednu koordinaciju s pedagoškom službom škola ima pedagoga ili pedagoga-psihologa (VII stepen VSS ili završen drugi stepen bolonjskog ciklusa za profil pedagoga) – jedan izvršilac. Za obavljanje ovih poslova pedagog u posebnoj radnoj prostoriji ima priručnu stručnu literaturu, bateriju psiholoških testova i opremu. Za škole sa brojem odjeljenja iznad optimuma angažuje se dodatni pedagog-psiholog ili pedagog u omjeru: broj odjeljenja iznad optimuma x 0,005 izvršilaca.

Poslovi ovog radnog mjesta obavljaju se na osnovu Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju, propisa koje donosi ministar/ministrica, a koji se odnose na realizaciju nastavnog rada i procesa, Pedagoških standarda i normativa za osnovno obrazovanje, u dijelu koji se odnosi na obavljanje poslova pedagoga, Nastavnog plana i programa za osnovni odgoj i obrazovanje, Godišnjeg programa rada škole i drugih zaduženja dobijenih od strane direktora škole, a koja se odnose na poslove koji po prirodi posla spadaju u poslove pedagoga.

Tabela br. 1 Radni zadaci školskog pedagoga

Redni broj	Radni zadaci	Broj sati
1.	Koncepcijsko-programski zadaci	3
2.	Programiranje, ostvarivanje i analiza odgojnog rada	2
3.	Pedagoška dokumentacija	3
4.	Stručni rad sa nastavnicima i u stručnim organima škole	2
5.	Rad s učenicima i učeničkim organizacijama	6
6.	Unapređenje nastave	2
7.	Saradnja sa institucijama	1
8.	Saradnja sa roditeljima	3
9.	Ispitivanje zrelosti djece za upis u školu	2
10.	Profesionalna orijentacija	1
11.	Istraživanja u praksi školskog pedagoga, pedagoga-psihologa	2
12.	Personalni dosje učenika, pedagoški karton, koordinacija matrice	2,5
13.	Pedagoško-psihološka praksa studenata nastavnih fakulteta	1
14.	Pripremanje za rad i stručno usavršavanje	5
15.	Rad u stručnom timu za inkluzivnu podršku	3
16.	Rad na Godišnjem programu rada škole i planu razvoja škole, praćenje realizacije GPRŠ	1,5
	Ukupno	40

U tabeli su navedeni poslovi koje pedagog obavlja u svojoj sedmici. Za svaki od poslova je unaprijed predviđen broj sati koji je dovoljan za taj posao, a prema ovoj tabeli rad pedagoga sa učenicima nije primaran zadatak.

Pedagog-psiholog/pedagog obavlja i druge stručne poslove po nalogu direktora, u skladu sa kompetencijama.

Pod obavezama koji školski pedagog ima u opisu svog posla Juriću (1977) navodi:

1. pružanje pomoći mladim ljudima da se upoznaju, razumiju i prihvate i da se suoče s vrlinama i manama na realan način, stvaranje uslova za svestran i slobodan razvoj ličnosti,

osposobljavanje učenika za život i rad u kolektivu, pomoć učenicima u savladavanju problema u nastavi, razvojnih teškoća i emocionalnih smetnji,

2. pružanje pomoći nastavnicima u kreiranju uslova za nastavu i učenje, pomoć da upoznaju učeničke probleme, da identificiraju njihove mogućnosti i ograničenja, učešće u izradi programa odgojnog rada, iniciranje saradnje obitelji i škole, pomoć nastavnicima u komuniciranju s drugim i stvaranju pozitivne socio-emocionalne klime za pedagoški rad,

3. pomoć obitelji u kreiranju povoljne klime i poticanju saradnje obitelji i škole, te usklađivanje odgojnih postupaka s odgojnim postupcima škole,

4. saradnja s direktorom na programiranju rada, dogovor o zajedničkim aktivnostima za unapređenje odgojno-obrazovne djelatnosti.

5. organiziranje saradnje s drugim stručnim institucijama i pojedincima koji djeci pružaju pomoć u radu i u rješavanju problema.

3.1. Programiranje, ostvarivanje i analiza odgojnog rada

Jedan od poslova pedagoga jeste planiranje, programiranje, ostvarivanje i analiza odgojnog rada. Planiranje i programiranje su dva usko vezana pojma. Planiranje je važan segment rada pedagoga pomoću kojeg funkcioniše djelovanje cijele škole, rada nastavnika, učenika i saradnika. Planiranjem pedagog pravi plan rada pomoću kojeg raspoređuje područja i sadržaje rada u određenom vremenskom periodu. Programiranjem pedagog određuje cilj, zadatke, metode i saradnike u radu. Plan i program pomaže pedagogu da njegov rad bude uređeniji i lakši, optimalno korištenje vremena i resursa i uočavanje prioriteta u radu.

Jurić (2004:53) navodi da su “planiranje i programiranje dva povezana procesa, zasnovana na razvijajućim spoznajama o smislu i tehnikama planiranja i programiranja. U osnovi tih procesa je ideja o mogućnostima i svrhovitosti planiranja i programiranja, dakle teorija koja nudi uspješne načine predviđanja i osiguravanja okolnosti u kojima se plodno ostvaruju zamisli i ciljevi odgoja i obrazovanja. Rezultati tih procesa najčešće se materijaliziraju kao relativno konačan rad. Tako pedagog planiranjem dolazi do plana, a programiranjem do programa. Još uvijek zadržano značenje pojmova planiranje i programiranje u odgoju i obrazovanju se odnosi na izbor, određivanje sadržaja – program i predviđanje razdoblja i količine vremena za ostvarenje programa – plan“.

Jurić također navodi da programi dobivaju ime prema djelatnosti, bilo da se ona određuje personalno ili apersonalno. U prvom će se slučaju programi, primjerice, nazvati: program rada razrednika, program rada pedagoga. U drugom slučaju će programi dobijati nazive u kojima se izravno ne ističu osobe na koje se odnose. Prema tom kriteriju programi se imenuju: program rada škole, nastavni program, program rada stručnog aktiva, program rada razrednog vijeća. S obzirom na to da se planom određuje količina vremena kao i razdoblje u kojem se predviđa ostvarenje programa, on dobija nazive prema uobičajenim nazivima vremenskih razdoblja. Moguće je govoriti o godišnjem, kvartalnom (tromjesečnom), mjesečnom, sedmičnom, pa i dnevnom planu. Uobičajeni su i nazivi za veća vremenska razdoblja (kratkoročni, srednjoročni i dugoročni plan), a nekada se vremenski okvir određuje navođenjem kalendarskih oznaka. Planom se količina vremena obično izražava u satima.

Jurić (2004:54) ističe da se godišnji plan i program rada škole temelji na zakonskim odredbama, nastavnom planu i programu za određeni stepen i vrstu škole, te raznim uputama i dokumentima Ministarstva, koji nastaju u vezi s programom rada škole. U toku izrade se koriste prijašnja iskustva i stručno-pedagoški potencijal zaposlenika, prema potrebi, znanstvena i stručna literatura, školska pedagoška dokumentacija, a škole su tokom izrade okrenute istovrsnim ili srodnim školama radi izrade kvalitetnog godišnjem plana i programa s izgledima na veće uspjehe. Program je polazna materija za rješavanje neizvjesnih praktičnih problema. Korisno je organizovati rasprave o programu, jer pedagog može složiti rasprave grupe prije podjele zadataka nastavnicima. Kriterij za njihovo oblikovanje bili bi dosadašnja djelatnost i osobni afiniteti za pojedina područja programa. U svakoj grupi treba biti čelni nastavnik koji vodi svoj tim najkraćim i najekonomičnijim putevima do rezultata, što u ovom slučaju znači do prihvatljivih programskih prijedloga.

Strukturu godišnjeg plana i programa rada škole određuje vrsta škole i unutrašnja razvijenost djelatnosti. Jurić ističe da program obuhvata osnovne podatke o školi, materijalno-tehničke uslove rada, podatke o zaposlenicima, podatke o učenicima, godišnje raspoloživo vrijeme, godišnji nastavni plan i program, plan rada sa nadarenim učenicima, plan rada sa djecom sa posebnim potrebama, plan vannastavnih aktivnosti, učeničkih društava i sekcija, plan kulturne djelatnosti, plan zdravstvenog i socijalnog zbrinjavanja učenika, plan trajnog stručnog usavršavanja, planove rada stručnih tijela škole, plan rada zajednice doma, škole i školskog odbora, planove rada direktora i stručnih saradnika, plan rada i finansijski plan.

3.2. Pedagoška dokumentacija

Školski pedagog veliki dio svog radnog vremena provodi vodeći pedagošku dokumentaciju. Prema tabeli koju sam prikazala u početnom dijelu rada, pedagog provede tri sata sedmično radeći na pedagoškoj dokumentaciji. Pedagog mora imati evidentirane informacije o učenicima, njihovim porodicama, zapisnike sa sjednica, jer to čini njegov rad lakšim, preglednijim i jasnijim. Obavezna pedagoška dokumentacija je propisana zakonom.

Prema Pravilniku o vođenju pedagoške dokumentacije i evidencije u osnovnoj školi iz 2018. godine se navodi da se pedagoška dokumentacija i evidencija vodi u materijalnom obliku i elektronskom obliku, kroz EMIS, koji uspostavlja i kojim upravlja Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo i kroz druge oblike elektronske evidencije u školi. S obzirom na vrstu ustanove osnovnog odgoja i obrazovanja, dokumentacija koja se obavezno vodi u školi je:

- matična knjiga za učenike redovne osnovne škole,
- matična knjiga za učenike osnovne muzičke i baletske škole,
- matična knjiga za učenike centra i to: matična knjiga za učenike koji pohađaju nastavu po naprednom nivou, matična knjiga za učenike koji pohađaju nastavu po osnovnom nivou, matična knjiga za učenika na radnom osposobljavanju,
- registar učenika upisanih u matičnu knjigu.

Osim navedene dokumentacije škola je dužna voditi i:

- zapisnik sa sjednice školskog odbora,
- zapisnik sa sjednice nastavničkog vijeća,
- ljetopis škole.

Dokumentacija školskog pedagoga može se sistematizirati i na različite načine, ovisno o uslovima, potrebama i aktivnostima škole te u skladu s time i poslovima.

Dokumentacija koju pedagog koristi u radu sa učenicima su:

- dosjei učenika,
- dokumentiranja rada sa učenicima,
- dokumentiranja rada sa roditeljima,
- dokumentiranje rada sa učiteljima,

- školski programi i projekti,
- kvantitativna i kvalitativna analiza odgojno-obrazovnog procesa škole (Jakovac i sur, 2013).

Evidencija koja se obavezno vodi u školi, ovisno o vrsti škole, na obrascu propisanom Pravilnikom o vođenju pedagoške dokumentacije i evidencije u osnovnoj školi (2018) je:

- odjeljska knjiga/elektronski dnevnik,
- razredna knjiga za osnovnu baletsku školu,
- dnevnik rada individualne nastave za osnovnu muzičku i baletsku školu,
- godišnji plan i program rada po predmetima,
- raspored časova,
- mjesečni plan i program rada,
- individualno prilagođeni program,
- evidencija o vannastavnim aktivnostima,
- evidencija o radu stručnog aktiva,
- evidencija o realizaciji interne evaluacije,
- evidencija o eksternoj procjeni znanja,
- spisak učenika upisanih u prvi razred osnovne škole,
- prijava za opservaciju/upis učenika u centar,
- prijava za upis učenika u osnovnu muzičku i baletsku školu,
- pedagoški karton učenika,
- karton zaposlenika,
- evidencija dežurstva nastavnika,
- evidencija o realizaciji plana stažiranja pripravnika,
- evidencija o praktičnoj nastavi studenata,
- spisak izdatih uvjerenja o ostvarenom uspjehu /završenom razredu osnovne škole,
- spisak izdatih svjedodžbi o završenoj osnovnoj školi,
- spisak izdatih uvjerenja o položenoj eksternoj maturi,
- karton tjelesnog i zdravstvenog odgoja u školi.

3.3. Stručni rad sa nastavnicima i u stručnim organima škole

Pedagog i nastavnici su odrasle osobe u školi koje uče i vode učenike u nove spoznaje. Stoga, može se reći da pedagog i nastavnici komuniciraju i saraduju često zbog različitih razloga. U tom odnosu obje strane mogu naučiti, ali i ponuditi znanje i vještine pomoću kojih zajednički mogu poboljšati rad u školi i stvoriti pozitivno školsko okruženje. Školski pedagog opservira časove nastavnika, razgovara i radi sa njima, a nastavnici traže savjet, pomoć ili saradnju od pedagoga.

Saradnju je moguće ostvarivati individualno i kolektivno, a može se definisati kao: saradnja sa nastavnicima na unapređivanju odgojno-obrazovnog rada, rad na stručnom usavršavanju nastavnika i zajednički rad na zadacima i poslovima koji se odnose na nastavu. Saradnja sa nastavnicima na unapređivanju odgojno-obrazovnog rada široko je polje rada školskog pedagoga na inoviranju nastavnog rada. Pedagog može unapređivati odgojno-obrazovni rad u individualnom radu sa nastavnicima, te sudjelovanjem u radu stručnih aktiva, Vijeću nastavnika i Razrednom vijeću. Neki od vidova saradnje su:

- sistematsko i plansko posmatranje nastavnog procesa, uočavanje konkretnijih nastavnih problema, te pomoć nastavnicima u njihovom rješavanju,
- posmatranje neposrednog rada nastavnika, njihovog načina izvođenja nastave te savjetovanja nastavnika sa svrhom da se unaprijedi njihov rad i realizuju savremeni principi izvođenja nastave,
- unapređivanje didaktičko-metodičke znanstvenosti rada,
- prrimjena savremenih oblika rada,
- uvođenje novih oblika i metoda rada,
- unapređivanje odgojnog rada u školi (Vuković, 2011).

Odnos pedagoga i nastavnika je važan za kvalitetan odgojno-obrazovni rad škole. Sa nastavnicima je izrazito važno uspostaviti povjerljiv, kolegijalan odnos, podržavati ih i zainteresirati za doedukaciju, a pedagog je taj koji im može prenijeti sve novo što nauči i sazna na svojim edukacijama. Pedagog se ne bi trebao predstavljati kao nadređeni nastavnicima, već kao partner, koji ima više znanja u oblasti pedagogije, psihologije, metodike i novih tehnologija. Pedagog gradi autoritet među kolegama isključivo svojim znanjem i spremnošću da to znanje podijeli i pomogne kolegama nastavnicima. Svaki drugi način sticanja autoriteta je kontraproduktivan. Podrška direktora je neophodna, jer ako on ne

cijeni radno mjesto pedagoga i ne pridaje mu značaj kakav zaslužuje neće to raditi ni nastavnici, a učenici će trpiti (Jovanović, 2008).

Jovanović (2008:141) navodi da “pedagog pod individualnim radom sa nastavnicima podrazumijeva: stručnu analizu postojećeg časa, pomoć u pripremi oglednih časova, preporučivanje nove stručne literature i dostignuća u tehnologiji nastave, stručnu pomoć razrednicima u radu sa odjeljenskim zajednicama, koordinaciju u radu sa učenicima na koje iz bilo kojeg razloga treba obratiti posebnu pažnju, pomoć u radu sekcija, pomoć razrednicima osmih razreda pri ispunjavanju svojih obaveza vezanih za profesionalnu orijentaciju, rad sa pripravnicima i koordinaciju u radu sa roditeljima“. Pedagog koristi evidentni list za segment individualnog rada sa nastavnicima, a svaki razgovor treba zabilježiti detaljnije u posebnu svesku radi lakšeg praćenja toka saradnje. Zbog tog razloga se sveska ne mijenja svake školske godine, nego se nastavlja kad se potroši, s tim da se naznači koja je školska godina u pitanju.

Sa druge strane, kolektivni rad pedagoga sa nastavnicima podrazumijeva: učešće u radu stručnih aktiva, doedukaciju nastavnika putem radionica i treninga, analizu rezultata mini istraživanja, animaciju za pokretanje i učešće u projektima, rad sa odjeljenskim vijećima, posebno osmih razreda vezi sa profesionalnom orijentacijom i izborom učenika generacije, učešće u radu Nastavničkog vijeća, stručnu pomoć nastavnicima koji se i dalje školuju.

Grupu čine oni nastavnici koji zbog svojih predmeta ili zadataka rade zajedno u rješavanju određenog problema. Stoga, može se reći da je za grupu karakteristično da se okuplja zbog zajedničkih interesa u saradnji. Svaki učitelj ili nastavnik sudjeluje u radu grupe prema svojim osobnim mogućnostima, ali i prema zadacima koji se utvrde grupnim dogovorom. To pokazuje kolika je složenost grupnog rada za razliku od individualnog. Grupa se najčešće angažuje na poslovima iz Godišnjeg plana rada pedagoga i škole, a u nekim situacijama grupne aktivnosti mogu potaći pojedini nastavnici ili pedagog. Kod grupnog rada treba uspostaviti mnogobrojne veze između članova grupe, te njih i predmeta aktivnosti. U saradnji sa grupom nastavnika, pedagog će prema potrebama birati sastav grupe, uspostaviti ravnotežu između njenih homogenih i heterogenih obilježja. Produktivnost grupe ovisi i o znanju svakog pojedinca. Pedagog treba pripremiti svakog člana za njegov zadatak tako da mu doprinos bude što veći kako bi se spriječilo raslojavanje grupe na aktivne, inertne i nepripremljene. Pedagog treba sa radom grupe proučavati ponašanje ponašanja pojedinaca koje je uslovljeno njegovim karakteristikama. Nekada je nužno da čitavo Nastavničko vijeće izvršava zadatke

određene programom koji su obaveza svih nastavnika. Također, pedagog će voditi brigu i o nastavnicima početnicima da bi im olakšao i pomogao u prvim radnim danima (Jurić, 2004).

Najveći izazov pedagoga jeste naučiti nastavnike da sami traže pomoć i savjet. Nažalost, kao što sam navela, nastavnici se doeduciraju u svojoj struci mnogo manje nego pedagozi. Jovanović navodi da se njihovi seminari i aktivni svode najčešće na novosti u Nastavnom planu i programu, a jako malo prate nova događanja u oblasti pedagogije, dječije psihologije, metodike i didaktike. Pedagozi su osobe koje mogu potaći svoje kolege na doedukaciju organizirajući radionice naročito za učitelje i razrednike. Naravno i nastavnicima koji nisu razrednici potrebna su nova saznanja, pa pedagog dok prati stručnu literaturu uvijek treba imati na umu kojem bi kolegi taj materijal mogao biti od koristi. Učitelji i razrednici od pedagoga najčešće traže pomoć u osmišljavanju oglednog časa, predavanja za stručno usavršavanje, ali i za pripremu časa odjeljske zajednice, roditeljskog sastanka, radionice.

Jurić (2004) ističe da se u praksi dešava da je primarna uloga učitelja u razredu, dok je primarna uloga pedagoga izvan razreda. Međutim, to ne bi trebalo biti toliko izraženo jer povezanost ovih uloga može imati mnogobrojne prednosti. Stručnost može proširivati i pedagog, pa se tako, bez obzira na to što su im uloge profesionalno odvojene, stručnost nastavnika izvan razreda lako proširuje na veće sudjelovanje u razvojnoj-pedagoškoj djelatnosti škole, a uloga pedagoga povećava se u razrednoj situaciji.

Izazov koji stoji ispred pedagoga jeste ispravljanje uočljivih pedagoških nepravilnosti u praksi nastavnika. Zajedničko proučavanje uzroka tih nepravilnosti ili sugestije za samostalno otkrivanje vrlo često će dovesti nastavnika do promjene radnih postupaka. U početnoj fazi proučavanja problema, dok pedagog i nastavnik ne utiču jedan na drugog mogu se graditi početni i dalji elementi saradnje bez opasnosti da ih jedna ili druga strana ignoriše. Pedagog treba pažljivo razmatrati svaki prijedlog nastavnika. Saradnja se može svesti na nekoliko temeljnih oblika koji se mogu razvrstati prema nekoliko kriterija: brojnosti saradnika, sadržaju i trajanju saradnje.

Jurić (2004) navodi podjelu sa stajališta brojnosti saradnika, pa ističe:

- pedagoga i učitelja/nastavnika kao pojedinca,
- pedagoze i grupe učitelja/nastavnika .
- postojeće grupe osnovane radi redovnog rada u školi (razredna vijeća, nastavničko vijeće, aktivni, voditelji boravka)

- posebne privremene grupe (postoje dok se zadatak ne obavi).

Do saradnje pedagoga sa pojedinim nastavnikom doći će ako je za rješavanje određenog problema u radu tog nastavnika potrebna pomoć pedagoga. U toj saradnji vrlo često će doći do toga da pedagog preuzme dio aktivnosti nastavnika, ali još češće do reorganizacije i promjene smjera nastavnikove aktivnosti. Taj smjer je određen zahtjevima za uspjeh te aktivnosti, zbog čega je saradnja usmjerena na otkrivanje povoljnijeg toka aktivnosti i otkrivanje boljih načina i postupaka.

Ukoliko nastavnik zahtijeva saradnju sa pedagogom pedagog treba pokazati razumijevanje za problem i poduprijeti nastavnika da problem potpuno osvjetli. Da bi se saradnja nastavila nužno je da pedagog pokaže zanimanje za saradnju. U slučaju da nastavnik nije sam zatražio pomoć nisu preporučljive represivne mjere od strane pedagoga da se nastavnik potakne na uočavanje i rješavanje problema. Ukoliko on ne uočava problem pedagog mu može u neposrednom kontaktu reći da sumnja u postojanje problema. Također, pedagog može organizovati razgovor sa nastavnikom o nekim školskim pitanjima i sugerisati mu da prepozna one s kojima se i sam susreće. Ponekad je nastavnik skon odgađanju problema, a u tom slučaju pedagog mu može dati do znanja da odgađanje rješenja jednog problema može proizvesti nove probleme i teškoće, čime se taj problem samo proširuje i produbljuje (Jurić, 2004).

Pedagog je osoba koja ima mogućnost da posjeti čas svakog nastavnika i da mu povratnu informaciju o njegovom radu. Neki nastavnici to mogu smatrati provjerom, ali pedagog je kritički prijatelj nastavnicima koji je otvoren, spreman za saradnju i savjete za poboljšavanje rada nastavnika. To predstavlja još jedan razlog zbog kojeg pedagog treba uspostaviti uspješnu komunikaciju i otvoren odnos sa svojim kolegama.

3.4.Rad sa učenicima i učeničkim organizacijama

Cjelokupan život i rad škole čini nastojanje da se učenik osposobi za sretan život i produktivan rad u zajednici. Uspješan odgojno-obrazovni rad sa učenicima zasniva se na poznavanju učenika, a upoznavanje je samo pretpostavka pedagoškog djelovanja za njegov razvoj. Upoznavanje učenika jeste prvi korak pedagoga u njegovom odnosu sa učenicom i omogućava dalju primjenu metoda odgojnog djelovanja. Učinkovitost odgojnih postupaka uslovljena je brojnim faktorima, a prije svega ličnošću nastavnika i pedagoga (Jurić, 2004). Prema istraživanjima najzahtjevniji rad pedagoga jeste savjetodavni rad, a Hechler (2012) navodi da nema odgoja bez savjetovanja, tačnije sav pedagoški proces se temelji na savjetodavnom radu.

Giron (1988) navodi da se saradnja školskog pedagoga sa učenicima može odvijati na tri načina. Prvi način je pedagogizacija uslova rada u školi u kojoj se nalazi učenik, zatim direktna pomoć učeniku u postizanju uspjeha u odgoju i obrazovanju i kao indirektna pomoć učeniku u postizanju uspjeha u odgoju i obrazovanju. Pedagogiziranje uslova rada u školi podrazumijeva stvaranje klime koja će osigurati povoljne pedagoške uslove za formiranje mnogostrane ličnosti. Direktna pomoć učeniku u postizanju uspjeha u odgoju i obrazovanju se sastoji u pomaganju učeniku da upozna, razumije i prihvati samog sebe, usmjeravajući ga na korištenje vlastitih prednosti i uklanjanje ili ublažavanje nedostataka, u uočavanju učenika koji ima teškoće u razvoju i saradnji sa učenicima u organiziranju i radu učeničkih zajednica, slobodnih aktivnosti, te radu organizacija. Pedagog može koristiti individualni i grupni rad kao vidove direktne pomoći učeniku. Saradnja sa učenicima može biti i grupna, a obuhvata poslove vezane za usmjeravanje i organizovanje takmičenja, sa ciljem obogaćivanja sadržaja rada, te razvoja samoupravljanja učenika. Školski pedagog može pomagati učenicima i indirektno u postizanju uspjeha u odgoju i obrazovanju inoviranjem nastavnog rada.

Pedagog obavlja rad sa učenicima individualno, grupno i kolektivno. Individualni rad je savjetodavnog tipa, iniciran od učenika, razrednika ili roditelja, a ako je inicijativa od strane pedagoga savjetuje se da to bude indirektni pristup. Jovanović (2008) u svojoj knjizi navodi savjete koje pedagozi mogu koristiti u svom radu, pa ističe da je poželjno da se stvori situacija u kojoj se može opušteno razgovarati sa učenicom. Sa pojedinim učenicom barem prvi razgovor treba biti neformalan. Nažalost, individualni rad pedagoga sa učenicom se, uglavnom, svodi na rad sa djecom koja imaju probleme u učenju i vladanju, ili u porodici, ali pedagog ne smije zaboraviti nadarene, talentirane i prosječne učenike. Često je dovoljno samo

malo podrške i motivacije, ili pomoći da učenici nauče kako se uči predmet, kako rasporediti vrijeme u danu, pomoći im konkretno u pripremama za kontrolne, pismene ili testove. U ovom segmentu nema rezultata bez partnerskog odnosa učenik-roditelj-nastavnik-pedagog. Svaki rad pedagoga zahtijeva određenu papirologiju.

Za individualni rad s učenicima postoji obrazac – evidentni list, a pedagogu je potrebna još i sveska u koju treba zabilježiti u kratkim crtama svaki razgovor, a posebno dogovor s učenikom. Postoje situacije kada učenik moli da se nešto što je rekao pedagogu nikome ne kaže. Ako pedagog smatra da to treba znati roditelj ili neko drugi treba pronaći način da ubijedi dijete u to, sa obrazloženjem da je odrasla i stručna osoba koja će znati prepoznati tu informaciju bez štetnih posljedica za učenika.

Pedagog se sprema za individualni savjetodavni rad sa učenikom tako što će uvidjeti način života učenika, navike, ocjene i ponašanje. Jovanović savjetuje da prvi razgovor sa učenikom bude indirektan, a zatim pedagog treba zakazivati druženje u određenom ritmu, primjerice isti dan u sedmici u isto vrijeme, jer djeca vole ritam koji im daje sigurnost da se neko istinski interesuje za njih i bavi se njima. Pedagog treba upoznati svoje učenike, naročito one s kojima radi neki tretman i kada se učvrsti međusobno povjerenje onda će učenici početi dolaziti sami, mimo zakazanih susreta, a upravo su to momenti kada pedagog može uraditi mnogo za učenike. Krug indirektno-direktno-indirektno daje najbolje i trajne rezultate. Pedagog može dati napismeno neke savjete, jer se učenici osjećaju važnim i sigurnijim kad vide svoj problem i njegovo rješenje na papiru. Da bi individualni rad sa djecom bio uspješan neophodno je znati prepoznati njihovu emociju, jer svako dijete na drugačiji način ispoljava emocije. Pedagog može koristiti dječije izjave u kojima dijete govori da mrzi nešto i prevesti to kao „ja nisam dobar u tome“. Pedagog može pomoći svakom djetetu da shvati da se ne treba takmičiti sa drugima nego sa samim sobom. Pedagog kao stručnjak treba pitati: „Da li je to najviše što ti možeš? Jesi li siguran da si dao sve od sebe?“

Pedagog može formirati rad u malim grupama učenika istih ili sličnih problema, a grupe mogu imati radionički karakter ili grupe podrške. Ako pedagog nema namjensku prostoriju za rad u maloj grupi može koristiti svoj radni prostor. Mala grupa treba brojati maksimalno pet do osam članova da bi radila efikasno. Grupni rad podrazumijeva rad sa odjeljenskim zajednicama, rad sa određenim uzrastima, rad sa organizacijama učenika, pomoć u radu sekcija, pripremanje školskih priredbi, pomoć u pripremama za takmičenja, druženje u

raznim prilikama poput ekskurzija i izleta. Posebne mogućnosti za pedagoški rad na više nivoa pruža rad sa Vijećem učenika (Jovanović, 2008).

Vuković (2011) navodi da je jedan od najvažnijih izazova u savremenoj školi proces pedagoškog karaktera u kojem nastavnici i školski pedagozi razvijaju individualnost učenika. U odgojno-obrazovnom procesu individualnost učenika postaje važan faktor razvoja. Istovremeno, to postaje važna zadaća učitelja i stručnih saradnika koji individualnost svakog učenika trebaju staviti u sadržaj svog djelovanja. Tu se razvijaju i vrednote svakog pojedinca. Uloga školskog pedagoga je osmišljavati i provoditi pedagoške procese koji će svojom organiziranošću, sadržajem i karakterom omogućavati svakom učeniku da razvije svoje potencijale. Prvi i najvažniji izazov koji se postavlja pred školskog pedagoga je motivacija učenika za potpuno uključivanje u nove pedagoške procese u školi. Jedan od snažnih motiva jeste postavljanje razumljivih, jasnih i prihvatljivih ciljeva. Motivacija je polazna osnova za sve promjene koje očekuju učenika i učitelja u zajedničkom radu. Motivisanje ovisi o karakteru odgojno-obrazovnog rada, o individualnim mogućnostima angažovanja sudionika kao i u spremnosti za ostvarivanje postavljenih ciljeva. Školski pedagog u svom radu s učiteljima, učenicima i roditeljima naglašava potrebu za stvaranjem novih mogućnosti i novih procesa koji će rezultirati osposobljavanjem učenika za život u pluralnom društvu, raznolikim uslovima kao i u prihvaćanju mnogih odgovornosti. Iz ovako postavljenog cilja rada školskog pedagoga javlja se novi izazov, a to je organizacija života i rada učenika u savremenoj školi. Izazovi koji se javljaju u radu školskog pedagoga odnose se na činjenicu da pedagog potiče razvoj dinamičkih zadaća, stilova i načina rada, te naglašava poštovanje različitosti svakog pojedinca. Rezultat pozitivnih poticaja bit će razvoj interesa, potreba i mogućnosti učenika.

Vuković također navodi da je osnovna zadaća školskog pedagoga, u zajedništvu s učiteljima i učenicima, stvarati ambijent prepoznatljivosti u kojem se stiče, razvija, odgaja i obrazuje. Cilj je afirmiranje učenikove ličnosti i razvijanje slobode, spontanosti, kreativnosti i inovativnosti. Učenik će u pozitivnom školskom okruženju uspostavljati odnose saradnje, kooperativnosti i kvalitetne komunikacije sa svim sudionicima s kojima živi, radi i uči. Učenik u savremenoj školi postaje osnova različitosti, a u prvom redu postaje temeljni faktor određivanja odgojno-obrazovnih procesa koji imaju za cilj osposobljavanje učenika za daljnje napredovanje u životu. Rad školskog pedagoga s učenicima temelji se na stvaranju pozitivnog školskog okruženja u kojem će učenici moći ostvariti svoju kreativnost.

Vuković također navodi da je zadaća školskog pedagoga organiziranje različitih pedagoško-didaktičkih procesa koji će dovesti do stvaranja motivirajuće školske klime. Organizovanje i izmjene različitih pedagoških životnih situacija poželjne su i potrebne kako bi se stvorilo prepoznatljivo školsko okruženje što je jedan od ciljeva unapređivanja savremene škole. Prepoznatljivost škole gradi se u procesu ostvarivanja zadaća u kojima učenik preuzima dominantnu ulogu u zajedništvu s učiteljima i stručnim saradnicima. Vuković govori da je uloga školskog pedagoga u koordiniranju rada i ostvarivanju kompleksnih razvojnih procesa u odnosu na sudionike odgojno-obrazovnog rada, tehniku rada, postupke rada, sadržaje i načine vrednovanja rada u školi. Učenik je osnova života i rada u školi, a školski pedagog je nositelj mnogih aktivnosti koje imaju za cilj pomoći učeniku u njegovom učenju i razvoju. Stvaranje pozitivnog školskog okruženja pomaže motivisanju učenika za uključivanje u procese koji se događaju u savremenoj školi. Neposredni rad školskog pedagoga odvija se u mnogim planiranim odgojno-obrazovnim situacijama koje imaju za cilj poučavanje učenika. Osim planiranih aktivnosti poučavanje se vrši i u mnogim neplaniranim situacijama. Komunikacijski procesi odvijaju se stalno, a rezultiraju poučavanjem. Dolazi do međusobnog poučavanja. Jedna od važnijih uloga školskog pedagoga je poučavanje učenika za samopoučavanje.

Savremena škola okreće se učeniku kao temeljnom faktoru odgojno-obrazovnog procesa. Školski pedagog u svojoj komunikaciji s učenicima ima ulogu motivirati učenika i osposobljavati ga za uključivanje u razne pedagoške procese koji će na kraju rezultirati pripremom za život. Na taj način učenici postaju nositelji razvoja samoga sebe. Budući da se radi o školi i školskom okruženju može se reći da učenik postaje nositelj razvoja škole i nastave. Samorazvoj ličnosti je cilj i zadaća svakog učitelja i pedagoga. U radu s učiteljima i učenicima školski pedagog treba organizirati pedagoške procese u kojima će samorazvoj ličnosti postati osnovnom zadaćom i ciljem odgoja i obrazovanja. To je još jedan izazov koji se postavlja pred školskog pedagoga. Kako bi učenik postao poučavatelj nužno je mijenjati strategije tradicionalne nastave. Potrebno je mijenjati karakter nastavnog procesa, položaj i ulogu njegovih nositelja i uvoditi odgovornost za rezultate nastavnog procesa (Vuković, 2011).

3.5. Unapređenje nastave

Jurić (2004) navodi da služba školskog pedagoga omogućava da se nastavnim problemima unutar škole pristupa na nov način. Pedagog može: prisustvovati nastavi koja se izvodi prema različitoj zamisli (nastavnika, pedagoga ili zajedničkoj), raditi sa nastavnicima u nastavi i za nastavu u pojedinim fazama organizacije i izvođenja nastave, samostalno pripremati, izvoditi nastavu i analizirati njezine rezultate. Namjerne promjene u radu nastavnika treba izvoditi planski i sistemski. Za takav pristup inoviranje je najprimjereniji izraz, a pod njim se podrazumijeva poticanje nastavnika da stvara nove situacije u nastavi pod uticajem provjerenih novina ili da samostalno, u saradnji sa pedagogom unosi novosti, vrednuje ih, razvija i primjenjuje u najrazvijenijem obliku.

Povezanost sa nastavom omogućava pedagogu kompleksniji uticaj na nastavu. Jurić (2004:246) govori da “veza sa nastavom omogućava pedagogu da: prati pojedine učenike u nastavnoj situaciji sa različitih interesnih stajališta – istražuje ponašanje učenika ovisno o socijalnom i radnom okruženju u razredu, utvrđuje udio faktora koji određuju socijalno okruženje, prati učenike za koje je određen poseban pedagoški tretman ili se ispituje potreba tretmana (primjerice zrelost učenika, nadareni učenici, učenici sa teškoćama u koncentraciji i čitanju), zajedno sa nastavnikom provjerava uspješnost nastavnog toka, ovisno o izboru metoda, sredstava i oblika rada, uvodi nastavnika u inoviranje nastavnog procesa, procjenjuje i mjeri učinkovitost nastave, prenosi pedagoška iskustva na nastavnika i prihvata njegova iskustva, te ih proučava u svrhu unapređivanja nastave“.

Praćenje i analiza nastave ne podrazumijevaju samo neposredno prisustvovanje nastavi. Pedagog se koristi uvidom u pedagošku dokumentaciju koja prethodi nastavi, prati je i vrednuje. Posredno će također stvarati sudove o uspješnosti nastave. Postoje dva načina praćenja nastave od strane pedagoga – strukturirano i nestrukturirano.

Ukoliko pedagog želi unaprijediti nastavu može predložiti nastavnicima neki od sistema koji se unaprijediti rad škole. Primjerice, timska nastava je forma poučavanja u kojoj dva ili više nastavnika dijele odgovornost za planiranje, prezentiranje, predavanje za dva ili više razreda učenika. Na ovaj način su interakcije između učenika, nastavnika i nastavnog sadržaja bogatije i raznovrsnije. Ovakav pristup podrazumijeva rad u velikim grupama, rad u malim grupama i individualizirani rad u nastavi (Muminović, 2013).

Jensen (2003) navodi strategije učenja koje mogu unaprijediti nastavni proces poput različitih ideja za opuštanje, multimedijских izvora, a naročito ističe korištenje muzike u nastavi u različitim prilikama.

Pedagog i nastavnici mogu unaprijediti nastavu koristeći ne samo različite didaktičke sisteme, nego i raznovrsne metode, oblike i sredstva nastavnog rada. Pedagog može edukovati nastavnike o raznovrsnim načina unapređivanja nastave dajući literaturu i poticanjem na inovacije. Muminović (2013) navodi metode: usmenog izlaganja, nastavnog razgovora, rad na tekstu, ilustrativno-demonstrativne metode i laboratorijsko-eksperimentalne metode. Nedovoljno korištena metoda u nastavnom radu je ilustrativno-demonstrativna pomoću koje učenik može istovremeno opažati (vizuelni dio), slušati (auditivni dio), doživljavati (afektivni dio), misaono promišljati nastavni problem (kognitivni dio). Posebnu vrijednost ova metoda ima na planu motivacije jer daje šanse za animiranje učenika koji ne žele da se angažuju u nastavi. Ilustrativno-demonstrativne metode upućuju na efikasnije oblike učenja učenika u nastavi poput problemskog učenja i učenja otkrivanjem.

Ajanović, Stevanović (2004) ističu važnost vannškolskih aktivnosti u razvoju učenika, a nastavnici i pedagog mogu koristiti metode: individualnih i grupnih razgovora, motiviranja i poticanja, objašnjavanja ili interpretacije. Metoda recepcije omogućava: da dijete izravno dolazi u doticaj sa izvorima znanja, sagledava opću strukturu predmeta, pojave ili događaja i upoznaje odnose i traži njihovu povezanost.

3.6.Saradnja sa institucijama

Postoje institucije sa kojima je pedagogu saradnja propisana poput: Ministarstva, Prosvjetno-pedagoškog zavoda, općine, mjesne zajednice na čijem području škola djeluje, Centra za socijalni rad, pedagoških fakulteta i srednjih škola, osnovnih i srednjih škola Kantona, domovima zdravlja, ali i institucija koje sami izaberemo. Pedagozi u Kantonu Sarajevo mogu saradivati sa Porodičnim savjetovalištem, Centrom „Vladimir Nator“, Gradskom bibliotekom, raznim nevladinim organizacijama među kojima se posebno ističe „Duga“. Poželjno je saradivati i sa organizacijama i klubovima gdje učenici provode slobodno vrijeme, kao što je SOS Društveni centar „Herman Gmeiner“, kulturno-umjetnička društva, izviđači-skauti, sportski klubovi. Učenici su jako ponosni kada ljudi iz tih organizacija posjete školu, a pedagog inovator se stalno treba raspitivati ko sve može pomoći i širiti krug institucija s kojima se uspješno saraduje. Još neke od organizacija sa kojima škola može saradivati su: Centar za obrazovne inicijative Step by Step, LINK – Udruženje za prevenciju ovisnosti i

smanjenje štete, Save the children Norway, NVO „Djeca stubovi svijeta“, „Glasovi naše djece“, Ornitološko društvo „Naše ptice“, Policijska uprava općine, Udruženje građana „Budimo aktivni“ (Jovanović, 2008).

Jedna od važnih zadaća, a i izazov u radu školskog pedagoga je osmišljavanje kvalitetnih oblika stručnog usavršavanja učitelja u školi. Školski stručni aktivni postaju središte potrebnih promjena u školi. Prema tome, školski pedagog u radu s nastavnicima i učenicima potiče kreativnost, inovativnost, potrebu za promjenama i stvaranjem vizije škole u kojoj se odvija njihov zajednički rad. Unatoč potrebi stvaranja škole koja će imati znanstveno-stručna utemeljenja još više treba poticati odgojnu ulogu savremene škole. Odgojne strategije treba mijenjati i unapređivati, a to je još jedna zadaća i izazov za svakog školskog pedagoga. Stručno usavršavanje učitelja i stručnih saradnika nužno je utemeljiti na savremenim kreativnim osnovama. Važna uloga pedagoga je u poticanju otvorenosti, inicijativa, uključivanju u korekciju prvobitnih sadržaja rada, pomoći u uvođenju inovacija pojedinih sadržaja. Školski stručni aktivni mjesta su za otkrivanje, osposobljavanje i afirmiranje različitih metoda i tehnika učenja. Javlja se potreba za potpunim ovladavanjem savremenih informacijskih tehnologija. Okrenutost školi budućnosti pretpostavlja i traži nova znanja. Škola utemeljena na znanju koje se permanentno stiče osnova je jačanja njezine odgojno-obrazovne funkcije, ali i izgrađivanja njene prepoznatljivosti u lokalnoj zajednici pa i šire. Školski pedagog, osim vlastitog ulaganja u stručno usavršavanje, ima zadaću organizirati stručno usavršavanje ostalih učitelja i stručnih saradnika (Vuković, 2011).

3.7.Saradnja sa roditeljima

Odnos roditelja i škole se mijenjao kroz historiju, a danas se nastoji uspostaviti partnerski odnos u kojem su roditelji aktivni sudionici odgojno-obrazovnog procesa. Takav odnos zahtijeva međusobno povjerenje, poštovanje i rad sa zajedničkim ciljem u korist djeteta.

Saradnja sa roditeljima može započeti sa razvijanjem obostrane potrebe za saradnjom, nastojanjem da se razvije saradnički odnos između nastavnika, učenika, roditelja, pružanjem pomoći roditelju da upozna i shvati svoje dijete. Kontakt školskog pedagoga sa roditeljima može biti indirektan, a to se dešava kada pedagog pomaže nastavniku u izradi plana i programa roditeljskih sastanaka i direktan (individualna ili grupna saradnja), kada školski pedagog održava neposredne pedagoške kontakte sa roditeljima vođenjem razgovora, predavanja za sve roditelje na teme odgoja i obrazovanja, sudjeluje na roditeljskim sastancima radi interpretacije pedagoških problema u odjeljenju i školi. Također, roditelj može indirektno

sudjelovati u realizaciji inovacije u nastavi pomažući učenicima prilikom izrade domaćih zadataka koje predstavljaju realizaciju inovacije ili svjesno znajući da dijete sudjeluje u provođenju inovacije (Giron, 1988).

Pedagog može obavljati rad sa roditeljima individualno i grupno na inicijativu roditelja, pedagoga ili razrednika i ima savjetodavni karakter. Izazov sa kojim se pedagog susreće jeste pridobiti roditelju pažnju i povjerenje, ali i izgraditi partnerski odnos. Važno je da pedagog ohrabri roditelje, pruži im podršku i nastoji uravnotežiti sistem vrijednosti u školi i kod kuće. Pedagog se mora temeljito pripremiti za individualni rad sa roditeljem, a to znači saznati sve o djetetu, naročito ono što je dobro jer sa tim treba početi razgovor. Pedagog treba prethodno pripremiti i zakazati razgovor. Pedagog se često susreće sa uzrujanim roditeljima i u tim situacijama se ukazuju njegove vještine.

Kolektivni rad podrazumijeva tematske roditeljske sastanke, ali i rad u grupi – može biti radioničkog tipa ili sa ciljanom grupom, a u vezi sa određenom tematikom. Pedagog u tim prilikama može roditeljima ponuditi i pisani materijal. Također, posao pedagoga se veže za administrativne poslove Vijeća roditelja (Jovanović, 2008).

Jurić (2004) navodi da zadaće roditeljskih savjeta i školskih uprava se razlikuju se u pojedinim državama, ali se neke opće zadaće mogu istaći za većinu država: njegove povezanosti odgojne zajednice roditelja i škole, zajedničko djelovanje, međusobno savjetovanje i potpora odgojnom djelovanju, u brizi za učenika poticati otvorenost škole za potporu istinske brige za učenike. Saradnja roditelja i pedagoga najčešće ima oblik razgovora. Razgovori mogu biti individualni i grupni. Individualni razgovor se može voditi tako da pitanja ne budu precizirana. Vezanost se ne mora temeljiti samo na pitanjima. Ona se može postići i sadržajem kojim se služimo u toku razgovora. Nema odstupanja od predviđenog sadržaja razgovora. Iako je takav razgovor neprirodan, ipak ima svojih prednosti. Vješt pedagog predviđa pitanja kojim razgovor vodi do cilja. Iz tog proizilazi da je ekonomičnost osnovna karakteristika razgovora. Dok vezanost s jedne strane olakšava vođenje razgovora, s druge strane kod sagovornika može izazvati osjećaj nelagode zbog toga što tokom razgovora slijedi niz pitanja od kojih ne odstupamo.

Osim vezanog razgovora moguće je koristiti i slobodni razgovor koji podsjeća na prirodnu situaciju u kojem postoji cilj razgovora, ali put do cilja nije unaprijed određen. Atmosfera za razgovor je roditelju ugodnija i on sam daje mnogo važnih podataka, osjeća se sigurniji, razgovor je prisniji, a sve to omogućuje da sagovornik od pedagoga čuje mišljenje i da ga

lakše prihvatiti. Za razliku od individualnog razgovora, povod za grupni razgovor mora biti proučena odgojno-obrazovna situacija jer grupni razgovor slijedi nakon definisanja određene teme. Grupni razgovor može biti slobodan, a vođeni grupni razgovor podrazumijeva jednu osobu koja usmjerava razgovor i postavlja pitanja. Takav razgovor može biti i naizmjenično vezan, uloge voditelja povremeno se mogu izmjenjivati. U slobodnom grupnom razgovoru sagovornici se neprekidno izmjenjuju, slijedeći osnovnu temu i misli koje pridonose rješavanju određenog problema. Oba razgovora vežu neke zajedničke karakteristike: vode se u grupi, postoji određeni kriterij prema kojem se grupa sastavlja i razlog postojanja dok se ostvaruje zajednički cilj. Školski pedagog će ponekad prisustvovati ili odžavati predavanja, upućivati razrednike u stilove i načine održavanja roditeljskih sastanaka.

3.8. Učešće u radu stručnih organa škole

Pedagog, kao stručni saradnik je član Nastavničkog vijeća sa pravom glasa. Pedagog učestvuje u radu sjednica i na taj način nudi teme iz svog djelokruga rada. Na sjednicama on posebno bilježi koje učenike učitelji i razrednici ističu kao djecu na koju iz bilo kojeg razloga treba obratiti posebnu pažnju i vodi evidenciju o brojnom stanju odjeljenja i sniženim vladanjima. Pedagog prikuplja glasove članova Nastavničkog vijeća prilikom izbora učenika generacije, a u skladu sa Pravilnikom izvještava o rezultatima mini istraživanja. Pedagog podnosi i izvještaj o upisu prvačića, predlaže mjere za unapređenje postignuća u radu učenika, ali i nastavnika. Na poziv članova Odjeljenjskog vijeća pedagog prisustvuje sjednicama i pomaže u radu, a posebno pri finaliziranju poslova vezanih za profesionalnu orijentaciju. Također, pedagog prisustvuje sastancima Stručnih aktiva po pozivu, pomaže u radu i iznalazi, prezentira i distribuira stručnu literaturu specifičnu za određeni aktiv. Pedagog je po funkciji predsjednik Komisije za upis prvačića i Komisije za izbor učenika generacije, a učestvuje u radu disciplinskih komisija za nastavnike i učenike, te Komisije za ocjenjivanje i napredovanje nastavnika. Također pedagog često biva pozivan za člana i drugih ad hoc formiranih komisija u školi (Jovanović, 2008).

Vuković (2011) navodi da rad školskog pedagoga na stručnim aktivima treba biti prožet stalnim određivanjem ciljeva bilo koje aktivnosti koja se provodi u školi. Jasno definirani ciljevi pomažu učiteljima da se usmjere na stvarne namjere i upute o tome što valja poučavati, koje sadržaje odabrati, te kojim se nastavnim metodama, strategijama i medijima koristiti. Nakon što se utvrde potrebe i odrede ciljevi učenja slijedi odabir sadržaja učenja. Nastavni sadržaji omogućuju ostvarivanje ciljeva učenja. Sadržaje treba odabrati prema uzrastu

učenika, sastavu razrednih odjeljenja, individualnim karakteristikama učenika, ali i prema interesima učenika. Savremena škola naglašava potrebu izbornosti sadržaja učenja. Nastavni sadržaji su: činjenice, pojmovi, teorije, zakoni, pravila, načini rada, tehnike rada, životne vrijednosti i drugo. Nastavne sadržaje treba prilagoditi nastavnom procesu i učeniku i to s obzirom na: postavljene ciljeve učenja, učeničke sposobnosti, interese učenika, uslove učenja i naravno, osposobljenost učitelja.

U radu s učiteljima poželjno je uvrstiti područje medija u nastavi i poučavati učitelje kako da koriste medije u radu te kako da i sami učitelji unapređuju rad s medijima u nastavnom procesu. Za određivanje ciljeva u nastavnom procesu potrebno je predvidjeti zadovoljenje svih faktora, a poseban naglasak treba staviti na unutrašnje i vanjske motivacijske faktore koji utiču na učenikovo učenje. Jedan od važnih izazova na koje treba školski pedagog odgovoriti u svom radu s učiteljima na školskim stručnim aktivima vanjska je motivacija učenika i učitelja. U vanjske uslove se mogu još ubrojiti: odlučivanje, komunikacija, obrada informacija, procjenjivanje uspješnosti rada sudionika odgojno-obrazovnog procesa, razvoj i napredovanje sudionika u nastavnom procesu, međuljudski odnosi i grupni procesi.

3.9. Ispitivanje zrelosti djece za upis u školu

Neposredan uticaj škole sastoji se u organizovanju raznih oblika pripreme učenika koji različito traju, a provode se u godini prije stvarnog upisa u školu. U tome školski pedagog sve više sudjeluje. Pedagog će se povezati sa predškolskim ustanovama na području u kojem se nalazi škola. Pripremni rad sa djecom prije početka školovanja ne može se zamisliti bez pripreme njihovih roditelja. To se naročito odnosi na sredine u kojima je mali broj djece obuhvaćen organiziranim predškolskim odgojem. Pedagog bira instrumente za ispitivanje zrelosti i vrši procjenu zrelosti djece za upis u prvi razred na osnovu testova. Doktor i psiholog daju doprinos pri upisu djece u prvi razred. Pedagog treba utvrditi tjelesnu, socijalnu, emocionalnu i kognitivnu razvijenost na početku školovanja (Jurić, 2004).

Pedagog učestvuje u testiranju djece za upis u prvi razred. Jovanović (2008) navodi da do 31. marta svake godine na zidovima škola se može pronaći papir sa ulicama koje pripadaju školskom području. Upis u prvom roku traje cijeli mjesec april, a u augustu se raspisuje drugi upisni rok. Sekretar škole evidentira buduće prvačiće na osnovu rodnog lista i ljekarskog uvjerenja koje izdaje područna pedijatrijska ambulanta. Na oglasu piše i školsko područje, a to je spisak ulica u kojima stanuju budući prvačići koji teritorijalno pripadaju školi. Teritorijalni princip se često mijenja zbog toga što se nekad mogu upisati i djeca sa drugih

područja, a nekad ne mogu. Po važećem zakonu tumačenje glasi: „škola mora primiti učenika sa svog područja ako to roditelji žele, ali pravo roditelja je da upišu svoju djecu u koju god školu žele“. Trebalo bi da škola dobije od nadležnog općinskog organa spisak školskih obveznika za tu školsku godinu kako bi se moglo uporediti da li su se sva djeca upisala. Međutim to se ne dešava toliko često u praksi. Zbog toga škola nema nikakav uvid gdje su upisani njeni obveznici, pa ne može planirati broj odjeljenja sve do završnog drugog kruga upisa – pred sam početak školske godine.

Pedagog koristi mnoge obrasce i upitnike pri testiranju prvačića, a to su: Obrazac OŠ-8, Upitnik za roditelje, Uputstvo za roditelje, Raspored života i rada tokom dana, Protokol testiranja, Testovi (Gudinaf crtež ljudske figure, crtanje optičkih oblika po uzora, poznavanje matematičkih pojmova, matematička percepcija, početno čitanje i pisanje), Kartica hronološkog uzrasta, bojice, olovke, telefonski aparat, poznavanje matematičkih pojmova i matematička percepcija. Prilikom testiranja pedagog može procijeniti i ekstrovertiranost/introvertiranost, ali ne i stepen. Uz opservaciju djeteta pedagog može pribilježiti i Halo efekat roditelja. Pedagogu je zanimljivo posmatrati kako se roditelj ponaša dok dijete radi testove i na osnovu toga može se dosta dobro pretpostaviti u kojem pravcu će krenuti saradnja/partnerstvo sa porodicom. Sve su to elementi za konačnu procjenu prvačića i njegove svrstavanje u grupe A, B ili C (iznadprosječan – prosječan – ispodprosječan). Kriterij za A su veoma visoki, dijete mora zadovoljiti apsolutno u svim kategorijama i u generaciji se očekuje maksimalno pet – šest takvih učenika. U C se obično svrstavaju obrazovno i odgojno zapuštena djeca. Pedagog posebno evidentira djecu sa posebnim potrebama, van ove tri kategorije. Većina djece se svrstava u kategoriju B i pedagog može koristiti testiranje djece za pravilnu raspodjelu odjeljenja, a njihova slobodna volja je da li će učiteljima koji preuzimaju prvačiće dati na uvid svu dokumentaciju i opservaciju (Jovanović, 2008).

Jovanović također ističe da smatra poželjnim izaći roditeljima u susret, ukoliko roditelji žele da dijete ide u određeno odjeljenje, ukoliko se ne mijenja struktura odjeljenja, zbog toga što postoje mnogi razlozi koji djeci olakšavaju prilagodbu u školi. Neki od tih razloga mogu biti da to odjeljenje pohađa brat, sestra ili prijatelj učenika.

3.10. Profesionalna orijentacija

Da bi se pravilno izabrala srednja škola važno je objektivno sagledati sposobnost za određenu struku, psihičke predispozicije i zdravstveno stanje djeteta, a ni količina znanja koju nosi iz osnovne škole nije zanemariva. Veliki broj učenika i roditelja opredjeljuje se za srednju školu iz razloga potpuno subjektivne prirode, što je često pogrešno. Pri provođenju profesionalne orijentacije osmih razreda pedagog počinje sa uvodnim časom u kojem govori o pravilnim i nepravilnim načinima odabira srednje škole, vrstama sposobnosti i stilovima učenja, vrstama srednjih škola, zdravstvenim kontraindikacijama za pojedina zanimanja i izradi panoa profesionalne orijentacije (Jovanović, 2008).

Jovanović također navodi da pedagog provodi roditeljski sastanak na kojem koristi identično predavanje kao za učenike na uvodnom času. Pedagog koristi i Upitnike za učenike, nastavnike i razrednike u kojima učenici mogu izraziti svoje želje o najdražim predmetima, a nastavnici i razrednici mogu dati ocjenu i procjenu svakog učenika. Ocjena znači realno znanje i ne mora biti identična onoj u dnevniku jer je i ocjena pedagoška kategorija i ponekad može biti veća ili manja od realnog znanja. Procjena se odnosi na eventualni uspjeh učenika u tom predmetu u školama gdje se on polaže na prijemnom ili je značajan za zanimanje. Pedagog koristi i testove profesionalnih interesa: EPI –junior, B-5, B-6, B-7 i B-8 iz B- serije, Upitnik o sebi i PURDUE. Pedagog, razrednik i odjeljensko vijeće osmih razreda predlaže stepen školovanja na osnovu prikupljenih relevantnih pokazatelja u toku školske godine, a u okviru tog stepena upisuju se tri srednje škole. List profesionalne orijentacije ima dugu historiju i njegova je prvobitna namjera bila da pomogne pri upisu učenika koji su najспособniji za određenu školu bez obzira na ostale bodove i da, dugoročno, zamijeni stresnu i vještačku instituciju prijemnog ispita.

Cilj časova profesionalne orijentacije i individualnih konsultacija sa pedagogom je da svi učenici izaberu srednju školu u kojoj će biti zadovoljni zato što im baš ona najviše odgovara prema sposobnostima i interesovanjima. Jovanović navodi da postoje mnogi izazovi pred koje je stavljen pedagog od strane roditelja koji imaju određene želje koje su vezane za budućnost djece. Neki roditelji se drže porodične tradicije, neki žele ostvariti preko djeteta svoje neispunjene ambicije, neke vodi materijalna situacija i status određenog zanimanja. Svi su ovi razlozi razumljivi i dobronamjerni, ali su često pogrešni. Blizina škole mjestu stanovanja sputava dijete u istraživanju novih horizonata i sticanju novih prijatelja, a što se tiče što bržeg zapošljavanja. Porodična tradicija je dobra ako je dijete naslijedilo i sposobnost za određenu

struku, u protivnom može dovesti do velikih nevolja – premladi su za takvu vrstu opterećenja i zacrtanu budućnost. Stoga, pedagog se nalazi pred izazovom ispunjavanja roditeljskih snova preko djeteta koje možda to što roditelji nisu uspjeli uopće ne interesuje, niti imaju sposobnosti. Gotovo čitave školske godine pedagog u osmim razredima sa učenicima radi profesionalnu orijentaciju tokom koje se učenici upoznaju sa svim srednjim školama i zanimanjima unutar njih, sa zdravstvenim kontraindikacijama za pojedina zanimanja, s dobrim i lošim načinima odabira srednje škole, a ispitane su i njihove sposobnosti i interesovanja. Kroz ovaj rad pedagog pomaže učenicima da upoznaju bolje sami sebe. U ovom procesu pedagog ispituje specifične sposobnosti što najčešće nema veze s uspjehom u osnovnoj školi, ali itekako ima veze s uspjehom u određenoj srednjoj školi (Jovanović, 2008).

Jovanović također ističe da pedagog u procesu profesionalne orijentacije, pored opće inteligencije, treba imati na umu i specifične inteligencije o čemu najviše ovisi uspješno funkcionisanje u određenoj struci. Pedagog treba imati znanje o vrstama inteligencije koje su posebno značajne za pravilan izbor zanimanja, a to su: socijalna, apstraktna, tehnična, verbalna, praktična, matematička, vizuelno-prostorna, tjelesno-kinestetička i interpersonalna inteligencija. Ukoliko pedagog poznaje vrste inteligencije znat će da uz određenu vrstu inteligencije idu i određeni, različiti stilovi učenja.

3.11. Istraživanja u praksi školskog pedagoga

Zakonska obaveza pedagoga je da u svakoj školskoj godini napravi mini istraživanje. Temu bira sam pedagog, a najčešće su to teme koje su aktualne u društvu ili školi. Sa rezultatima istraživanja pedagog upoznaje Nastavničko vijeće, a neki radovi se mogu objaviti i u stručnim časopisima.

Jurić (2004:70) ističe da “stručno osposobljeni školski pedagozi mogu izvršavati zadatke razvojno-pedagoške djelatnosti škole. Sve više se zahtijeva istraživački pristup u njihovom radu. Najveći broj pedagoga u svojoj praksi se orijentira na primjenu stečenog znanja. Rad pedagoga shvata se kao metateorijska faza u kojoj se najveći dio energije iscrpljuje za korištenje teorijskih dostignuća u području pedagogije i srodnih disciplina. Takvo shvatanje nije daleko od toga da pedagoga stavi u isključivu ulogu praktičara koji čeka razvoj pedagoške teorije kako bi je pravovremeno primijenili“.

Jurić (2004) također navodi da je neuvjerljiva praksa svakog pedagoga koji je ne zasniva na teoriji, ali i ona praksa koja ne stvara teoriju. Takva praksa koja proizvodi teorijske zaključke

omogućuje da pedagog ne ponavlja greške. Sama empirija neće ga sačuvati od zabluda. Dopunjavanje, izgradnja i uticaj na teorijski sistem svakako je u drugom planu u radu školskog pedagoga. To zahtijeva potpuniji istraživački rad, povezivanje teorijskog i empirijskog pristupa u slijedu od teorijske vizije preko praktične provjere prema teorijskoj dopuni i transformaciji. Međutim, to pedagoga u školi ne oslobađa od istraživanja uopće. Ako se ne bude tako shvatalo i provodilo to stajalište školski pedagozi će očekivati istraživačku aktivnost institucija koje za to okupljaju stručniji kadar. Nespremni da poduzmu cjelovitija operativna ili akcijska istraživanja, pedagozi će se općenito kloniti istraživanja, jer prema takvoj procjeni za njih i ne postoje objektivni i subjektivni preduslovi. Postavlja se pitanje postoji li izlaz iz takve situacije. Ako su uslovi za cjelovita istraživanja koji pedagog ima skromniji onda će i sama istraživanja biti skromnija i s nižom razinom aspiracija. Ako pedagog teže i rjeđe organizira velika istraživanja možda bi se mogla češće provoditi mala istraživanja. To je jedan od razloga zašto školski pedagog provodi često mala istraživanja. Pod pojmom malih istraživanja podrazumijeva se različita minorizacija.

3.12. Pedagoško-psihološka praksa studenata nastavnih fakulteta

Premda obrazovne institucije prepoznaju da su upravo nastavnici najvažniji faktor postignuća učenika i kvaliteta obrazovnog sistema u cjelini, kreiranje jedinstvenog modela nastavničkih kvalifikacija koji bi obuhvatio sve inicijalne kompetencije, veliki je izazov i za ekonomski naprednije države sa daleko uređenijim obrazovnim sistemom nego što je Bosna i Hercegovina. Upravo zato su nastavnički smjerovi na Univerzitetu u Sarajevu takvi samo po imenu: u realnosti, studenti se uglavnom obrazuju u okviru predmeta studija, dok je njihovo pedagoško obrazovanje marginalizirano, baš kao i metodička/pedagoška praksa. Nastavnički smjerovi, naročito na prvom ciklusu studija (bachelor) školuju buduće nastavnike da budu kompetentni u polju znanosti koju su odabrali, dok samo rijetki studiji već na ovom nivou nude sadržaje koji se tiču buduće karijere u školi. Problemi pedagoškog obrazovanja budućih nastavnika zasnivaju se ponajprije na nedefiniranom odnosu matičnog predmeta i pedagoško-psiholoških sadržaja, ali i na nedostatku predmeta fokusiranih na razvoj praktičnih nastavničkih vještina (školska praksa sa mentorstvom), uz nedovoljnu raznolikost sadržaja koja ne može odgovoriti na savremene potrebe nastavne prakse (inkluzivni koncept nastave, nastava u interkulturalnom okruženju i rad sa nadarenim učenicima; potom upotreba savremenih tehnologija u nastavi, inovacija u predmetnim metodikama, naučno-istraživačke kompetencije za istraživanje u nastavi (Abadžija, 2015). Zadaća pedagoga jeste

da kroz pedagoško-psihološku praksu studentima pokuša razviti vještine, emocije i osjetljivost za rad sa djecom, poučiti ga didaktici i metodici kroz praksu.

3.13. Pripremanje za rad i stručno usavršavanje

Vuković (2011) navodi da se uloga školskog pedagoga ogleda u pripremanju kvalitetnog stručnog usavršavanja učitelja i njihovo pripremanje za savremenu školu i nove nastavne procese u njoj. Izazov koji se javlja pred svim učiteljima i stručnim saradnicima je razvijanje smisla za inicijativu i poduzetništvo. Smisao za inicijativu i poduzetništvo označava sposobnost pojedinca, da pretvori ideje u djela. Ovo je vrlo važna kompetencija svih ljudi jer ona pomaže pojedincima ne samo u njihovom svakodnevnom životu i radu kod kuće i u društvu, već također i na radnom mjestu u školi. Ova je kompetencija važan temelj za sticanje specifičnih vještina i spoznaja potrebnih svima koji pridonose društvenoj aktivnosti. To je senzibilizacija za etičke vrijednosti i unapređivanje odgovornog odgojno-obrazovnog rada. Učitelji i stručni saradnici u svom radu razvijaju poduzetničku kompetenciju, a istovremeno svoja znanja prenose na učenike. Učenici stiču vještine koje se odnose na proaktivno vođenje školskih projekata, predstavljanje, pregovaranje, zauzimanje za svoja prava i prava drugih ljudi, te stiču vještine samostalnog rada i rada u timovima.

4. Metodologija istraživanja

4.1. Problem istraživanja

Cjeloživotno učenje i kontinuirano stručno usavršavanje imaju značajnu ulogu u životu svakog aktera odgojno-obrazovnog procesa, a to se naročito veže za pedagoga. Pedagozi se trebaju kontinuirano stručno usavršavati na seminarima, stručnim skupovima i praćenjem stručne literature ukoliko žele da budu uspješni u obavljanju svoje profesije. Početak stručnog usavršavanja pedagoga predstavlja pripravnički staž u trajanju od godinu dana koji slijedi nakon završetka petogodišnjeg studija pedagogije. Sa zvanjem magistra pedagogije – strukovni smjer, studenti su u mogućnosti pristupiti praksi obavljanjem pripravničkog staža i polaganjem stručnog ispita.

Stoga, problem ovog istraživanja je pripravnički staž pedagoga kao prvi oblik profesionalnog usavršavanja. Smatram da je pripravnički staž pedagoga dinamično i burno razdoblje života pripravnika u kojem on izlazi iz sigurne zone teorije i ulazi u svijet realnih izazova i situacija za koje ne postoji recept koji se može naučiti na studiju. Ovaj period predstavlja most koji nije lako preći, ali uz snalažljivost, znanja koje pripravnik može iskoristiti iz teorije u praksi, vlastite karakteristike i osjećaje pronaći će odskočnu dasku na početku njegovog puta profesionalnog razvoja. Kvalitet pripravničkog staža zavisi od osobnih karakteristika samog pedagoga, njegove zainteresovanosti za učenje, ali i kvalitete studija i znanja koje je pripravnik stekao tokom studiranja. S obzirom na to da iskustvo pripravničkog staža mnogim pedagozima predstavlja prvo iskustvo rada u struci moguće je da dalji razvoj pedagoga ovisi o tom iskustvu.

4.2. Predmet istraživanja

Društvo se svakodnevno nalazi u vrtlogu promjena koje zahtijevaju uključenost svakog pojedinca, dinamiku društva i međuljudskih odnosa. Škola, kao institucija odgoja i obrazovanja, mjesto na kojem se razvijaju i potiču nove generacije mora biti spremna za promjene i zahtjeve koje od nje traži društvo. U tom procesu je nezaobilazna uloga školskog pedagoga koji ne predstavlja isključivo osobu koja je zadužena za menadžment škole već sudjeluje u svim fazama i sa svim sudionicima u odvijanju odgojno-obrazovnog procesa. Današnje društvo znanja, globalizacija i stalne promjene involviraju školskog pedagoga da odgovara svim izazovima u ovom vremenu. Školski pedagog je najistureniji akter u odgojno obrazovnom procesu. On ima mnoge izazove u svom poslu koji proizilaze iz susreta i rada sa:

direktorom, nastavnicima, učenicima, roditeljima i drugim osobama koje su uključene u rad škole.

Poslovi i radni zadaci pedagoga su bogati, zahtjevni, mnogobrojni i proizilaze iz svih sfera školske zajednice, ali i svake individue koja je uključena u rad škole. Pedagoški rad se ne veže isključivo za pronalaženje nedostataka nego na isticanju i poticanju dobrih strana u odgoju i obrazovanju. Školski pedagog modernog doba je osoba čiji fokus nije samo na učenicima sa problemima u ponašanju ili neuspjehom nego osoba koja daje pažnju svim učenicima, nastavnicima, roditeljima, saradnicima u radu, vodi pedagošku dokumentaciju i mnoge administrativne poslove. Pedagog je osoba koja predstavlja važnu ulogu u menadžmentu škole, a Jurić (2004) navodi da menadžment podrazumijeva planiranje, organiziranje, provođenje i vrednovanje pedagoških ciljeva.

Stoga, može se zaključiti da se pred pedagogom nalaze mnogobrojni zadaci koji mogu predstavljati izazov čak i pedagogu sa radnim iskustvom, jer u poslu pedagoga ne postoji recept za određenu situaciju. Smatram značajnim biranje ove teme i provođenje istraživanja zbog toga što rad u struci koji traje jednu godinu, po okončanju studija pedagogije, sa sobom nosi izazove s obzirom na to da je pedagogu pripravniku to prva praksa sa kojom se susreće nakon studija, prvi realni izazovi i situacije o kojima je učio i govorio na nastavi se odjednom nalaze ispred njega. Najveći izazovi pedagoga pripravnika jesu prilagoditi teoriju koju je usvajao u praksi i novonastale situacije u kojima do sada nije imao iskustva.

Dodatni izazov pedagoga pripravnika jeste što on sve te poslove treba obavljati, a prvi put se susreće sa njima, ali ima mentora koji će ga poticati i pomoći da se osposobi za samostalni rad. Na početku pripravničkog staža se osmišljava Program rada pripravnika pomoću kojeg pripravnik zna šta je u opisu njegovog posla kada dođe i bude boravio u školi, a program rada prati mentor, trenutni, zaposleni pedagog u školi i stručni saradnik iz Prosvjetno pedagoškog zavoda.

4.3. Cilj istraživanja

Cilj rada je istražiti izazove s kojima se pedagog pripravnik susreće prilikom obavljanja pripravničkog staža u osnovnoj školi.

4.4. Zadaci istraživanja

1. Istražiti izazove pedagoga pripravnika u radu sa učenicima.
2. Istražiti izazove pedagoga pripravnika u radu sa nastavnim osobljem.
3. Istražiti izazove pedagoga pripravnika u administrativnim poslovima (planiranje i programiranje odgojnog rada, vođenje pedagoške dokumentacije).
4. Istražiti izazove pedagoga pripravnika u radu sa roditeljima.
5. Istražiti izazove pedagoga pripravnika u radu sa stručnim saradnicima.
6. Ispitati stavove školskih pedagoga pripravnika o mogućnosti da ujedine stečenu teoriju i trenutnu praksu.

4.5. Uzorak

Istraživanje je provedeno na ciljanom uzorku ispitanika koji je formiran od šest pedagoga pripravnika u osnovnim školama. Pri odabiru uzorka se težilo ka tome da ispitanici budu osobe koje su trenutno pripravnici u osnovnim školama ili koji su bili pripravnici u prethodnoj godini ili dvije da bi iskustva i zapažanja bila novijeg datuma.

S obzirom da je riječ o neprobabilističkom uzorku mogućnost generalizacije rezultata na populaciju nije moguća.

4.6. Metode i tehnike istraživanja

U istraživanju su korištene metoda teorijske analize, komparativna i deskriptivna metoda.

Metoda teorijske analize je istraživačka metoda koja se primjenjuje u okviru fundamentalnih ili teorijskih pedagoških istraživanja, ali i ne samo u okviru njih (Knežević Florić, Ninković, 2012). Metodu teorijske analize koristimo kada za problem istraživanja imamo područje koje je temeljito, sa različitih aspekata i od različitih autora, obrađeno tako da se analizom naučnih djela, monografija, naučnih rasprava i članaka može riješiti postavljeni problem (Mužić, 1973). Teorijska analiza se ostvaruje primjenom logičkih postupaka: dedukcije, analize, sinteze i znanstvenog objašnjenja. Podesena je za istraživanje uloga i položaja osnovnih subjekata odgojnog procesa. Ova metoda ima dvojaku funkciju: teorijsko-spoznajnu i praktičnu. Nadopunjuje se sa empirijskim metodama (Pehar, 2007). Svrha korištenja metode teorijske analize u ovom istraživanju se ogleda u iščitavanju teorije sa različitih aspekata i od različitih autora.

Komparativna istraživanja se zasnivaju na komparativnoj analizi, na poređenju i uviđanju sličnosti i razlika proučavanih obrazovnih fenomena (pojava, procesa, stanja). Suština komparativnih istraživanja je da se uočene razlike među objektima koji se porede koriste za bolje upoznavanje objekata i za donošenje zaključaka o datim objektima (Fajgelj, 2010). Svrha korištenja komparativne metode u ovom istraživanju se ogleda u kompariranju različitih rezultata ispitanika.

Deskriptivna metoda predstavlja skup znanstveno - istraživačkih postupaka s kojima se opisuju pojave u odgoju i obrazovanju, tačnije ispituje se stanje, a time i njegove osobine, bez obzira na njihove uzroke (Mužić, 1999). Svrha korištenja deskriptivne metode u ovom istraživanju se ogleda u opisivanju barijera i izazova sa kojima se susreće pedagog pripravnik prilikom obavljanja pripravničkog staža.

Tehnika koja je korištena u istraživanju je intervjuiranje. Intervjuiranje oslikava razgovor između ispitanika i istraživača koji inicira i usmjerava na sadržaj prikupljanja novih spoznaja o pedagoškim situacijama i pojavama (Cohen, Manion i Morrison, 2007). Intervjuiranje je korišteno zbog zanimljivosti teme istraživanja, ali i zbog mogućnosti otvorene komunikacije sa ispitanicima.

Mjerni instrument je protokol polustrukturiranog intervjua sa unaprijed sastavljenim česticama pitanja. Polustrukturirani intervju je, kao što mu i ime sugerira, kombinacija strukturiranog i nestrukturiranog intervjua. Intervjuer slijedi određeni orijentacijski vodič – plan rada, kojeg može prilagođavati. Dok strukturirani intervju ima strogu strukturu pitanja koja ne dopuštaju da se razgovor preusmjeri, polustrukturirani intervju je otvoren, omogućuje stvaranje novih ideja i pitanja koja proizlaze iz odgovora ispitivačevog sagovornika (Stanić, 2015). Svrha korištenja ovog mjernog instrumenta se ogleda u slobodi odgovora ispitanika o vlastitim situacijama u praksi, ali i nastavljanje i produblivanje razgovora kada istraživač uvidi potrebu za to. Za potrebe ovog rada konstruiran je protokol intervjua (Prilog 2) koji se sastoji od 12 pitanja. Pitanja su podijeljena na opću grupu pitanja koje se vežu za osobne karakteristike ispitanika i grupu pitanja koja pojašnjavaju ulogu školskog pedagoga u radu sa različitim akterima odgojno-obrazovnog procesa. Na ovako postavljena pitanja ispitanici ne daju kratke odgovore, već opširnije i slobodnije, sa naglaskom na vlastitom iskustvu i doživljajima. Prilikom osmišljavanja protokola intervjua vodilo se računa o teorijskim spoznajama o opisu poslova i zadataka školskog pedagoga.

5. Analiza i interpretacija rezultata istraživanja

Prvi dio istraživanja odnosio se na propitivanje iskustava pedagoga pripravnika u radu sa učenicima, savjetodavnom radu sa učenicima i izazovima na koje je pedagog pripravnik naišao u radu sa učenicima. Pitanja su se odnosila i na uključivanje pedagoga pripravnika u procjeni zrelosti učenika za upis u prvi razred, profesionalnu orijentaciju učenika devetog razreda i izazove sa kojima se pripravnik susretao na tim poljima.

5.1. Rad sa učenicima

5.1.1. Savjetodavni odgojni rad sa učenicima

Ispitala sam učešće pedagoga pripravnika u savjetodavnom odgojnom radu sa učenicima i izazove na koje su pripravnici naišli prilikom obavljanja savjetodavnog odgojnog rada. Jedna ispitanica je navela da nije bila u mogućnosti direktno obavljati savjetodavni rad sa učenicima, ali da je prisustvovala savjetodavnom radu dok je to radio pedagog škole. Tačnije, ispitanica je rekla da je prilikom obavljanja pripravničkog staža opservirala savjetodavni rad koji je vodio pedagog škole. Također, istakla je da je prilikom opservacije, kao izazov primijetila važnost različitost pristupa svakom djetetu i sagledavanje situacije iz različitih uglova. Kako i Vuković (2011) navodi savremena škola se okreće prema učeniku kao temeljnom faktoru odgojno-obrazovnog procesa. Stoga, on ističe da je osnovna zadaća pedagoga stvarati školsko okruženje u kojem se afirmiraju učenikove slobode, spontanost, inovativnost, tačnije poticati jake strane učenika i posmatrati svakog učenika pojedinca. Ovdje je vidljivo da je uloga pedagoga da provodi pedagoške procese koji će svojim sadržajem i karakterom omogućiti svakom učeniku da razvije svoje potencijale. Rezultat pozitivnih poticaja pojedinačnom učeniku bit će razvoj njegovih interesa, potreba i mogućnosti.

Druga ispitanica je navela da je na početku pripravničkog staža opservirala savjetodavni rad sa učenicima, a nakon dva mjeseca se postepeno počela uključivati u savjetodavni rad sa dopuštenjem mentora. Ona je istakla da je samostalno obavljala savjetodavni rad sa učenikom, nakon nekoliko mjeseci, isključivo ako mentor nije bio prisutan ili slobodan u tom trenutku. Neki od izazova koje je ispitanica navela su: nedovoljno iskustva u savjetodavnom radu u praktičnom smislu, problem sa kojim se učenik susreće i karakter učenika. Kao najveći izazov sa kojim se susrela je bio nedovoljno iskustva, jer navodi da tokom studiranja nije bilo učenika sa kojim su obavljali savjetodavni rad.

Treća pitanica navodi da je uvidjela težinu ovog posla tek kada je bila pripravnik zbog toga što su svaka situacija i učenik specifični i zahtijevaju različit pristup. Također, ona ističe da smatra barijerom i nedovoljnu uključenost u savjetodavnom odgojnom radu prilikom pripravničkog staža jer navodi da je potreban veliki broj različitih situacija, učenika i vremena da se pripravnik oslobodi u savjetodavnom odgojnom radu.

Četvrta ispitanica je istakla da je većinom opservirala savjetodavni odgojni rad mentora sa učenikom. Kao najveći izazov tokom tog razgovora je istakla strah i nesigurnost koji je imala vodeći razgovor, a kao razlog tome je navela nedovoljno iskustva u savjetodavnom radu.

Peta ispitanica je istakla da je na početku obavljanja svog pripravničkog staža obavljala savjetodavni odgojni rad uz pomoć mentorice, a nakon mjesec dana je samostalno vršila savjetodavni odgojni rad. Kao najveći izazov prilikom ovog posla ispitanica je istakla predrasudu učenika da se kod pedagoga na razgovor ide po kazni. Međutim, ona ističe da ukoliko se pedagog/pedagog pripravnik potruži da se takav stav učenika uspije promijeniti onda će radost i zadovoljstvo biti obostrano i od strane učenika, ali i od strane pedagoga. Ispitanica navodi: „U osnovnom obrazovanju susrećemo se sa “malim” bićima koji se pretežno osjećaju kao da su na ispitu za vozačku dozvolu, a to podrazumijeva: previše, nedovoljno jasnih saobraćajnih znakova koji ih usmjeravaju na njihovoj stazi života i budućnosti. Jako je važno da nastavnicima koje učenike šalju zbog (kako to nastavnici definišu) njihovog “netašluka ili mana”, objasniti da dječiju strast i energiju usmjere na drugu stranu. To nikako nije njihova mana, već vrlina i strast koju nastavnici nekad ne razumiju, jer oni nemaju istu, pa su im i časovi mnogo lošiji. Važno je da naše savjetodavne razgovore ne gledaju kao kritike, te je za povjerenje i kvalitetan autoritet strpljenje glavni faktor.” U skladu tim, Vuković je naveo da stvaranje pozitivnog okruženja pomaže motivisanju učenika, a nastavnici predstavljaju važne aktere koji kreiraju razredno okruženje.

Još jedan od izazova koji je ispitanica istakla je brojnost učenika u školi, jer je škola u kojoj je ona bila pripravnik brojala 900 učenika. Ispitanica smatra da je to prevelik broj djece za jednog pedagoga i da se pedagog ne može u potpunosti posvetiti tom poslu.

Peta ispitanica je istakla da je prilikom obavljanja svog pripravničkog staža opservirala savjetodavni odgojni rad koji je vršila pedagogica mentorica, a ona je imala mogućnost da na časovima odjeljske zajednice govori o temama odgojnog segmenta koji ukazuju na društvene mreže. Prilikom vođenja tih prezentacija ispitanica je istakla da joj je izazov bio različit pristup učenicima i navela je primjer gdje joj je jedna od učenica poslije časa rekla da

je bila osoba nad kojom se vršilo nasilje preko interneta. Ispitanica je navela da joj je bio izazov razgovarati sa tom djevojčicom, dati pravi savjet koji ne bi povrijedio njene emocije i naravno razgovarati sa pedagogom mentorom, razrednicom, a kasnije i roditeljima o tome šta joj je učenica rekla. Ispitanica je istakla da smatra izazovnim ulogu pedagoga koordinatora između učenika, razrednika i roditelja i da u toj ulozi pedagog treba balansirati i pronaći ispravne metode i tehnike rada sa svima. Ovaj odgovor se može pronaći u literaturi, jer Vuković piše o njemu. On ističe da je uloga pedagoga u koordiniranju rada u odnosu na sudionike, tehniku rada, sadržaje i načine vrednovanja.

Šesta ispitanica navodi da je kao pedagog pripravnik uključena u većinu savjetodavnih razgovora, ali da postoje izuzeci kada su u pitanju važne porodične, privatne informacije ili informacije koje roditelji žele zaštititi. Tokom razgovora ispitanica navodi da u savjetodavnom radu sa učenikom kaže svoje mišljenje i slobodna je postaviti pitanje učeniku. Ispitanica ističe da smatra da je na početku obavljanja pripravničkog staža poželjno ići opservacijskom linijom, kako bi se neka iskustva prenijela i upotpunila. Kao izazov u savjetodavnom odgojnom radu sa učenicima ispitanica ističe nemogućnost da se stupi u kvalitetnu komunikaciju sa učenicima zbog njihovog odbijanja što otežava dalji rad i razgovor. Također, ona navodi da joj je kao pedagogu pripravniku savjetodavni odgojni rad sa učenicima predstavljao najteži dio posla zbog malo prakse i iskustva u istom.

5.1.2. Procjena zrelosti učenika za upis u prvi razred

Dvije ispitanice su istakle da im je najzanimljiviji posao koji su obavljale u toku pripravničkog staža bila procjena zrelosti učenika za upis u prvi razred. Prva ispitanica je istakla da je prisustvovala procjeni zrelosti učenika koju je obavljao njen mentor. Izazovi koji je istakla u ovom poslu su uplašenost djeteta jer prvi put dolazi u školu i rad sa djecom koja imaju teškoće. Druga ispitanica je navela da je pristup roditelja jedan od izazova sa kojima se ona susrela prilikom procjene zrelosti učenika za upis u prvi razred jer pojedini roditelji insistiraju da njihovo dijete ide u razred koji vodi određena učiteljica. Međutim, Jovanović (2008) smatra poželjnim izaći roditeljima u susret, ukoliko roditelji imaju molbu da im dijete bude kod određene učiteljice, ako se struktura odjeljenja ne mijenja, zbog toga što postoji mnogo razloga koji roditeljima znače kada podnesu tu molbu. Neki od tih razloga mogu biti da su brat, sestra ili najbolji prijatelj učenika su u tom odjeljenju.

Naredne dvije ispitanice smatraju da je testove za procjenu zrelosti djece potrebno revidirati jer se mnogi učenici dobro snalaze sa grafikonima, pamćenjem slika i snalaženjem u prostoru.

One su, kao izazove, istakle teškoće sa socijalizacijom, separacijom, kao i nemogućnost učenika da ispolje svoje znanje i sposobnosti jer se nalaze u novoj sredini sa nepoznatim osobama. Također, jedna od ispitanica je kao izazov istakla nepovjerenje roditelja u prosvjetne radnike i pretjeranu brigu. Kako i Jovanović (2008) tvdi pedagogu je zanimljivo posmatrati kako se roditelj ponaša dok dijete radi testove jer na osnovu toga može pretpostaviti kakvo će biti partnerstvo škole i porodice. Ovdje je vidljivo koliko je važno za pedagoga da prati odnose u porodici od početka školovanja

Dvije ispitanice nisu imale mogućnost da vrše, niti da prisustvuju procjeni zrelosti učenika za upis u prvi razred, a tri ispitanice su imale isto mišljenje rekavši da smatraju da je najveća barijera u procjeni zrelosti učenika za upis u prvi razred strah djece od odvajanja od roditelja.

5.1.3. Profesionalna orijentacija učenika devetog razreda

Prva ispitanica je istakla da je prisustvovala testiranju koje je vezano za profesionalnu orijentaciju koju je obavljao njen mentor, ali nije samostalno obavljala testiranje. Također je istakla da je samostalno realizovala časove odjeljske zajednice na kojima je sa učenicima devetog razreda razgovarala o izboru njihovih budućih zanimanja, razlozima zašto žele izabrati određenu školu i kako sebe zamišljaju u budućnosti. Tokom tih razgovora, kao mogući izazov sa kojima se pedagog susreće uočila je da su učenici, iako su djeca puna života, obeshrabreni što se tiče zaposlenja i budućnosti. Druga ispitanica navodi da je u sklopu profesionalne orijentacije održavala prezentacije na odjeljskim zajednicama i provodila test profesionalnih interesa. Izazov koji je je ona navela se tiče pripreme informacija o školama, da bi se jasno uočila razlika između škola, istakle sve informacije koje su neophodne za učenika koji je upisuje kako bi učenici izabrali školu koja će najbolje poticati njihove talente i jake strane. Važnost časova profesionalne orijentacije ističe i Jovanović koji navodi da je cilj časova profesionalne orijentacije i individualnih konsultacija sa pedagogom da učenici izaberu srednju školu u kojoj će biti zadovoljni zato što im ona najviše odgovora prema sposobnostima i interesovanjima.

Treća i četvrta ispitanica su navele da je njihov zadatak u procesu profesionalne orijentacije bila koordinacija sa srednjim školama čiji su predstavnici dolazili u školu i prezentirali svoju školu učenicima. Jedna od njih je istakla da je prilikom testiranja učenika koristila Hollandov test, te da je na časovima odjeljske zajednice radila nekoliko radionica o izboru zanimanja, kao i na Vijeću učenika gdje je sa učenicima pravila plakate na temu različitih zanimanja i izbora srednje škole. Ona je istakla da smatra izazovnim prikazati učenicima sve srednje škole

i predložiti na osnovu testova školu koja će predstavljati važnu stepenicu u njihovom životu i budućnosti. Stoga, prvobitno je važno da sam pedagog poznaje škole, njihove predmete i odnos nastavnika prema učenicima da bi učenicima mogao dati savjet. Jovanović (2008) ističe iznimno važnim objektivno sagledavanje sposobnosti za određenu struku, psihičke predispozicije, zdravstveno stanje djeteta i količinu znanja, a svi ovi elementi se mjere pomoću testova, jer su to faktori koje treba pratiti u toku procesa profesionalne orijentacije.

Peta ispitanica je istakla da je profesionalnu orijentaciju učenika doživjela kao proces koji počinje početkom drugog polugodišta. Ispitanica je tokom svog pripravničkog staža uz pomoć svog mentora prije provođenja procesa profesionalne orijentacije krenula sa pripremama i realizacijom raznih aktivnosti i radionica vezanih za samopouzdanje, strategije učenja, motivaciju, a nakon toga su slijedile aktivnosti koje su vezane direktno za profesionalnu orijentaciju poput testiranja i prezentacije profesionalne orijentacije teorijski. Ispitanica ističe da smatra izrazito važnim saradnju sa razrednim nastavnikom u procesu profesionalne orijentacije. Ona je navela da smatra izazovom odnos učenika prema tehničkim školama zbog stereotipa i da većina učenika želi upisati školu zbog prijatelja. Kako i Jovanović (2008) navodi učenik treba objektivno izabrati srednju školu koju će pohađati, zanemarujući subjektivne razloge poput blizine škole ili porodične tradicije ukoliko dijete nije naslijedilo sposobnost za određenu struku. Ovdje je vidljiva potreba pedagoga da pristupi svakom učeniku individualno u procesu profesionalne orijentacije kako bi uočio bitne faktore za prolazak škole koja će odgovarati sposobnostima učenika.

Šesta ispitanica je istakla da nije imala priliku da direktno sudjeluje u procesu profesionalne orijentacije. Imala je mogućnost da prisustvuje nekoliko odjeljenskih zajednica u obliku radionica čije su teme bile vezane za profesionalnu orijentaciju.

5.2. Rad sa nastavnicima

5.2.1. Savjetodavni rad sa nastavnicima

Pedagog pripravnik vrši savjetodavni rad (konsultacije) sa nastavnicima. Pedagog obavlja savjetodavni rad sa nastavnicima iz različitih potreba i motiva. Jedan od zadataka magistarskog rada je propitivanje izazova pedagoga pripravnika u savjetodavnom radu sa nastavnicima.

Sve ispitanice su navele da su tokom obavljanja svog pripravničkog staža shvatile da je savjetodavni rad sa nastavnicima, tačnije konsultacije sa nastavnicima podjednako, a nekada i zahtjevniji nego savjetodavni rad sa učenicima.

Prva ispitanica je navela da se njeno iskustvo konsultacija sa nastavnicima najčešće veže za izazove koje imaju nastavnici u radu sa učenicima i roditeljima. Tokom obavljanja njenog pripravničkog staža nastavnici su većinom dolazili u kabinet pedagoga tražeći savjet ili ideju za rješavanje određene situacije. Također, ispitanica je navela i posjete časovima koji vode nastavnici kao jedan od vidova konsultacija i razgovora u obliku savjetovanja. Ispitanica navodi da je važno poznavati strukturu škole, a kao izazov u konsultacijama sa nastavnicima ističe poznavanje karaktera, rada i individualnosti svakog nastavnika. Ispitanica navodi da se u skladu sa ovim faktorima potrebno postaviti u određenim problemskim situacijama. Druga ispitanica je istakla da nije vršila direktno savjetodavni rad sa nastavnicima, već da je prisustvovala zajedničkim sastancima jednom u toku sedmice. Ona je navela da nastavnici shvataju lično kada im pedagog ukaže na pogrešku ili kaže sugestiju za rad, a da je to naročito primijetila tokom zajedničkih sastanaka jer se u istom prostoru nalazi veliki broj nastavnika. Kao što Jurić (2004) tvrdi potrebno je uspostaviti mnogobrojne veze između članova grupe, te njih i predmeta aktivnosti. U saradnji sa grupom nastavnika, pedagog će prema potrebama birati sastav grupe, uspostaviti ravnotežu između njenih homogenih i heterogenih obilježja.

Treća ispitanica je istakla da je vršila konsultacije sa nastavnicima, a kao izazov u tom procesu je istakla nastavničko mišljenje da pedagog uvijek treba da preuzme sve problemske situacije u školi. Također je istakla da je potrebno mnogo komunikacije i argumenata da bi sve strane bile zadovoljne i da bi situacija bila riješena. Takav odgovor se može pronaći u literaturi jer Jurić (2004) navodi da će doći do saradnje pedagoga sa pojedinim nastavnikom ako je za rješavanje određenog problema u radu tog nastavnika potrebna pomoć pedagoga. U toj saradnji vrlo često će doći do toga da pedagog preuzme dio aktivnosti nastavnika, ali još češće do reorganizacije i promjene smjera nastavnikove aktivnosti.

Četvrta ispitanica je navela da joj je savjetodavni rad sa nastavnicima predstavljao najveći izazov u obavljanju pripravničkog staža zbog toga što zahtijeva mnogo planiranja u odabiru strategija i metoda tokom savjetodavnih razgovora. Ona je vršila konsultacije sa nastavnicima, a pedagog mentor je slušao razgovore i na kraju davao svoj komentar. Savjetodavni rad sa nastavnicima na njihov zahtjev je pretežno vođen zbog pomoći u vidu savjeta i podrške vezanih za pedagošku administraciju i dokumentaciju, vezanih za pomoć u procesu odgoja i

obrazovanja, kao i planiranja i uvođenja inovacija u nastavu. Ispitanica ističe da je u saradnji sa mentorom napravila prezentaciju koju je predstavila nastavnicima o važnosti kvalitetne komunikacije između nastavnika i učenika. Ona je istakla, kao najveći izazov u savjetodavnom radu sa nastavnicima, odnos sa nastavnicima sa više radnog iskustva koji su smatrali da imaju više znanja na svim poljima od nje koja je bila u statusu pripravnika. Kao što Jurić (2004) navodi pedagog je osoba koja će nastavnike potaći na doedukaciju kako bi usvojili nova znanja i na taj način može pridobiti nastavnike sa više radnog iskustva.

Peta i šesta ispitanica su navele da su indirektno sudjelovale u savjetodavnom radu pedagoga sa razrednicima zbog izostanaka i ocjena. Ispitanice su istakle da smatraju izazovom to što pedagog treba poznavati: individualnost svakog nastavnika, načine komunikacije koji su uspješni u radu sa njim, problematiku predmeta kojom se nastavnik bavi, zahtjeve nastavnika tog predmeta i načine komunikacije nastavnika sa učenicom. Još jedan izazov sa kojim se susreće pedagog u radu sa nastavnicima jeste što svakog nastavnika treba gledati kao zasebnu individuu, pa u skladu sa karakterom nastavnika i situacijom pedagog treba dati savjet. Jurić (2004) ističe ispravljanje uočljivih pedagoških nepravilnosti u praksi nastavnika kao jedan od izazova pedagoga za čije rješavanje je potrebno poznavati iznad navedene karakteristike nastavnika i njegovog posla.

5.3. Rad sa roditeljima

5.3.1. Savjetodavni rad sa roditeljima

Prva ispitanica je istakla da je indirektno prisustvovala savjetodavnom radu sa roditeljima koji je obavljao pedagog mentor, ali nije obavljala razgovor samostalno. Pošto nije samostalno obavljala razgovore sa roditeljima, ispitanica je istakla da je primijetila da je izazov pedagogu u radu sa roditeljima bio što roditelji očekuju da pedagog rješava sve probleme koji se jave na relaciji učenik-nastavnik, a najčešće su to ocjene. U tim situacijama pedagog ne može uticati na nastavnikove kriterije ocjenjivanja, a to roditelji često zahtijevaju.

Druga i treća ispitanica tokom pripravničkog staža nisu imale mogućnost prisustvovati savjetodavnom radu pedagoga sa roditeljima, a razlog koji je pedagog mentor u obje situacije istakao jeste poštovanje privatnosti i osjetljivost određenih informacija i tema koje dijeli sa roditeljima.

Četvrta i peta ispitanica su dijelile mišljenje da je pristup pedagoga prema roditeljima ključan u uspješnoj i kvalitetnoj komunikaciji između ovih aktera. Ni jedna od ovih ispitanica nije

imala mogućnost da samostalno obavlja savjetodavni rad sa roditeljima, već su obje bile indirektno prisutne razgovoru dok je to radio pedagog koji je mentor. Obje ispitanice su navele da najveći izazov u stvaranju kvalitetnog odnosa između roditelja i pedagoga predstavljaju nerealna očekivanja roditelja od djece, ali i od nastavnika. Jedna ispitanica je rekla: „Danas roditelji imaju previše prijateljske odnose sa djecom, njihovo roditeljstvo je permisivno, bez prisustva autoriteta, pa pedagozi imaju „borbu“ sa roditeljima, a ne sa djetetom i rješavanjem problemske situacije“. Još jedan od navedenih izazova jeste da je pedagog posrednik između nastavnika i roditelja koji treba objektivno sagledati sve faktore i donijeti ispravnu odluku. Kao što Jovanović (2008) ističe izazov sa kojim se pedagog susreće jeste pridobiti roditelju pažnju i povjerenje, ali i izgraditi partnerski odnos. Stoga, važno je da pedagog ohrabri roditelje, pruži im podršku i nastoji uravnotežiti sistem vrijednosti u školi i kod kuće.

Šesta ispitanica je obavljala direktno savjetodavni razgovor sa jednim roditeljem, a razlog za to jeste neprihvatljivo ponašanje djeteta. Kao što Jovanović (2008) navodi pedagog se treba temeljito pripremiti za individualni razgovor sa roditeljem tako što će prikupiti informacije o djetetu i situaciji o kojoj će razgovarati. Ispitanica je navela da je pedagog koji je njen mentor slušao razgovor koji je obavljala sa roditeljima i postavljao dodatna pitanja ili sugestije za rješavanje situacije. Ispitanica je istakla da joj je ovo vrijedno, ali iznimno teško iskustvo, zbog toga što je prije razgovora sa roditeljima morala razgovarati sa djetetom i sama pronaći strategije koje će poboljšati djetetovo ponašanje. Također, ona je istakla da je prilikom obavljanja razgovora uvidjela koliko joj nedostaje praksa na ovom polju.

5.4. Vođenje pedagoške dokumentacije

Ni jedna od ispitanica nije rekla da se osjećala kompetentom za samostalno vođenje pedagoške dokumentacije i evidencije. Također, ni jedna ispitanica nije navela da je prilikom obavljanja pripravničkog staža samostalno vodila pedagošku dokumentaciju. Među izazovima koje su istakle su: premalo vremena koje je posvećeno na praksi tokom studiranja za dokumentaciju, nedovoljno predznanja, ponavljanje popunjavanja nekih dokumenata za različite potrebe, preopširna dokumentacija koja podrazumijeva uključivanje svih faktora u školi i previše informacija koje je potrebno evidentirati. Jedna od ispitanica je istakla da je primijetila da pedagog pod pedagoškom dokumentacijom vodi program maloljetničke delikvencije, stručnog usavršavanja i Godišnji program rada pedagoga. Jakovac i sur. (2013) pod pedagoškom dokumentacijom navode: dosjee učenika, dokumentiranje rada sa:

učenicima, roditeljima i učiteljima, školske programe i projekte i kvantitativnu i kvalitativnu analizu odgojno-obrazovnog procesa škole.

5.5. Planiranje i programiranje rada

Jedna ispitanica je navela da je pisala mjesečni plan rada pedagoga i predavala ga direktoru na početku svakog mjeseca. Istakla je da joj je taj posao predstavljao izazov i da je imala mnogo pitanja za svog mentora jer se prvi put susrela sa tim poslom. Druga ispitanica je navela da je imala mogućnost izbora tema stručnog usavršavanja nastavnika uz odobrenje mentorice. Također, ona je prisustvovala časovima nastavnika i ocjenjivala ih skupa sa mentoricom. Ispitanica je istakla da joj je veliki izazov predstavljao strah i neugodan osjećaj zbog davanja povratnih informacija nastavnicima i sugestija za rad zbog toga što ranije nije imala mogućnost komentarisanja nastavničkog rada.

Treća ispitanica je navela da je pravila materijale za učenike, a analizirala je rad davajući povratnu informaciju na osnovu opservacija. Četvrta ispitanica je navela da je opservirala plan i program časa odjeljenske zajednice, Godišnji plan i program, plan i program prevencije maloljetničkog prestupništva, individualno i stručno usavršavanje u saradnji sa nastavnicima. Izazov koji je uočila pri planiranju i programiranju rada jeste mogućnost nedosljednosti, nekomunikativnosti i neodgovornosti nastavnika jer je imala primjer u kojem nastavnik nije bio dosljedan svojih izjava i neodgovorno se ponašao pri izvršavanju zadataka. Jurić (2004:54) ističe da se “godišnji plan i program rada škole temelji na zakonskim odredbama, nastavnom planu i programu za određeni stepen i vrstu škole, te raznim uputama i dokumentima Ministarstva, koji nastaju u vezi s programom rada škole.

Peta i šesta ispitanica su navele da nisu imale priliku direktno učestvovati u pripremi, realizaciji i analiziranju rada nastavnika. Jedna od njih je prisustvovala oglednim časovima, stručnom usavršavanju nastavnika i realizaciji pojedinih tema na odjeljenskim zajednicama sa mentoricom.

5.6. Ostalo

Tri ispitanice su istakle da smatraju da su u velikoj mjeri radile poslove koji su zakonski vezani za rad pedagoga, izuzev poslova koji pripravnik ne treba da radi koje se tiču važnih odluka. Sa druge strane, tri ispitanice su navele da smatraju da nisu direktno radile sve poslove koji su zakonski propisani za rad pedagoga, jer su dosta vremena provele opservirajući.

Mišljenja ispitanica su bila podijeljena i kada su u pitanju najizazovniji poslovi pedagoga prema njihovom mišljenju, a odgovori su bili: savjetodavni rad sa učenicima, roditeljima, nastavnicima, pedagoška dokumentacija, uloga pedagoga kao medijatora u različitim situacijama, ali i poslovi koji se ne vežu direktno za pedagoga kao što su zamjena odgajateljice u produženom boravku na nekoliko dana. Prema Pedagoškim standardima i normativima za osnovni odgoj i obrazovanje (2018) pedagog ima 16 radnih zadataka u okviru radne sedmice, a iznad navedeni odgovori spadaju u te zadatke.

Sve ispitanice su navele da smatraju da je praksa koju su imale tokom studiranja bila nedovoljna kada su obavljale pripravnički staž. Neki od razloga za to su bili: prekratka praksa, prebrzo prelaženje preko bitnih tema, neozbiljno shvatanje prakse od mentora.

Ispitanice su istakle da im je teorija koju su usvojile tokom studiranja pomogla malo tokom pripravničkog staža, ali nedovoljno. Sve ispitanice su istakle da je teorija poznavanja razvoja djeteta, metoda koje se mogu koristiti u radu, rada sa odraslim potrebna, ali nedovoljna za rad bez iskustva i prakse.

6. Zaključak

Ovim radom su se nastojali prikazati izazovi sa kojima se pedagog pripravnik susreće prilikom obavljanja svog pripravničkog staža. Za potrebe rada korišten je protokol polustrukturiranog intervjua koji je podijeljen u tematske cjeline, a na pitanja su odgovorale šest ispitanica koje su bile pedagozi pripravnici prethodne dvije godine.

Rad se sastoji od tri dijela. Prvi dio rada je teorijski dio. U teorijskom dijelu se govorilo o kompetencijama i osobinama koje su potrebne pedagogu za uspješno vođenje pedagoškog procesa i zadacima koje pedagog obavlja u školi. Prvenstveno, pedagog treba imati pedagoško-psihološko i metodičko-didaktičko znanje, ali i mnogobrojne osobine koje ga krasi kao ličnost koja se ističe u svojoj komunikaciji, otvorenosti za razgovor, inovacije i stvaralačkim duhom. Pedagog ima veliki broj radnih zadataka koji ispunjavaju njegovu radnu sedmicu, a ti zadaci se vežu za odnose pedagoga sa: nastavnicima, roditeljima, učenicima, stručnim saradnicima, pedagoškom dokumentacijom i svim osobama koje su direktno ili indirektno uključene u rad škole. Pedagozi pripravnici u Kantonu Sarajevo se obrazuju na Filozofskom fakultetu Odsjeka za pedagogiju, a nakon završenog drugog ciklusa obrazovanja stiču znanja magistra pedagogije sa kojim mogu obavljati pripravnički staž.

Drugi dio rada je metodološki dio. U istraživanju je sudjelovalo šest pedagoga pripravnika koji su radili pripravnički staž u prethodne dvije godine u osnovnim školama Kantona Sarajevo.

Treći dio rada je analiza i interpretacija rezultata istraživanja koji su prikupljeni u polustrukturiranim intervjuima sa ispitanicima. Intervju se sastojao iz tematskih cjelina koje su bile podjeljene na osnovu poslova koji pedagog obavlja u školi. U razgovoru sa ispitanicama o savjetodavnom odgojnom radu sa učenicima mišljenja su bila slična. Većina ispitanica je opservirala savjetodavni rad koji je provodio mentor, a izazovi koje su navele su bili: nedovoljno prakse u savjetodavnom radu kroz studij, karakter učenika, različitost pristupa svakom djetetu i situaciji, strah djece od separacije, nemogućnost iskazivanja svih znanja učenika zbog nove, nepoznate sredine, strah od socijalizacije. Također, odgovor koji je bio sličan kod ispitanica koje su mogle odgovoriti na ovo pitanje jeste da smatraju izazovom roditelje zbog njihovog odnosa i naklonjenosti nekoj učiteljici, ali i nepovjerenje u odgojno-obrazovni sistem.

Ispitanice su vršile savjetodavni rad (konsultacije) sa nastavnicima indirektno, tačnije opservirale su savjetodavni rad pedagoga mentora i učenika. Kao izazove u tom poslu su navele: individualnost pojedinog nastavnika, stilove komunikacije koji su uspješni u radu sa njim, problematiku predmeta kojom se nastavnik bavi, zahtjeve nastavnika tog predmeta i načine komunikacije nastavnika sa učenicima.

Može se zaključiti da ispitanice smatraju iznimno važnim odnos roditelja i pedagoga i uspostavljanje povjerenja u tom odnosu. Izazovi koje su ispitanice navele u savjetodavnom radu roditelja i pedagoga su: objektivno sagledavanje situacije i roditeljska očekivanja da će pedagog riješiti svaku barijeru koja se tiče odnosa nastavnika i učenika.

Ni jedna od ispitanih šest ispitanica nije samostalno vodila pedagošku dokumentaciju tokom obavljanja svog pripravničkog staža, a izazovi koje su ispitanice navele u ovom radu su: premalo vremena koje je posvećeno na praksi tokom studiranja za dokumentaciju, nedovoljno predznanja, preopširna dokumentacija i previše informacija koje je potrebno evidentirati. U razgovoru sa ispitanicama o planiranju i programiranju rada pedagoga također nisam dobila mnogo informacija. Zanimljivi odgovori su bili da su ispitanice prisustvovala oglednim časovima, stručnom usavršavanju nastavnika i realizaciji pojedinih tema na odjeljenskim zajednicama sa mentoricom.

S obzirom na to da su ispitane pripravnice navele raznovrsne odgovore na mišljenje o tome koji je posao pedagoga najizazovniji, može se zaključiti da pripravnici nailaze na mnogobrojne izazove i barijere tokom rada. Neki od odgovora su: savjetodavni rad sa učenicima, roditeljima, nastavnicima, pedagoška dokumentacija, uloga pedagoga kao medijatora u različitim situacijama, ali i poslovi koji se ne vežu direktno za pedagoga kao što su zamjena odgajateljice u produženom boravku na nekoliko dana. Također, one dijele mišljenje da je praksa koju su imale tokom studija bila nedovoljna za posao, ali da su znanja koja su usvojili tokom studija uveliko olakšala pripravnički staž.

7. Preporuke

Na osnovu ovih rezultata možemo dati preporuke za budućnost pedagoga pripravnika. Prvenstveno smatram važnim preporučiti povećavanje broja sati prakse tokom studija, jer se studenti tokom prakse dovedu u stvarnu problemsku situaciju i uče načine reagovanja i rješavanja takvih situacija. Praksa koju pohađaju studenti Pedagogije je kratka i nedovoljna.

Osim toga, smatram bitnim simuliranje problemskih situacija pedagoga u školi na kolegijima tokom studiranja zbog što većeg broja situacija u kojima studenti mogu naučiti.

Također smatram važnim poticanje pripravnika od strane mentora u direktnom sudjelovanju u aktivnostima. Naravno, u prvom periodu pripravničkog staža pripravnik opservira rad mentora, ali smatram da nakon određenog perioda mentor treba dopustiti pripravniku da samostalno radi zadaće pedagoga. Kada bi situacija bila takva pripravnik bi stekao mnogo više znanja kroz iskustvo tokom pripravničkog staža.

8. Literatura

- [1] Abadžija, M. (2015). *Inicijalno obrazovanje predmetnih nastavnika u BiH*, Centar za politiku i upravljanje, dostupno na:
<http://www.cpu.org.ba/media/30657/Inicijalne-kompetencije-nastavnika.pdf>
- [2] Ajanović, M., Stevanović, Dž. (1998). *Školska pedagogija*, Sarajevo: Prosvjetni list
- [3] Bognar. B. (2006). Akcijska istraživanja u školi, *Odgojne znanosti*, 8 (1), 177-190, dostupno na:
<https://hrcak.srce.hr/26189>
- [4] Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*, Jastrebarsko: Naklada Slap
- [5] Costa, L. i Kallick, B. (1993) Through the Lens of a Critical Friend. *Educationl Leadership: journal of the Department of Supervision and Curriculum Development*, N.E.A51(2), dostupno na:
https://www.researchgate.net/publication/234658747_Through_the_Lens_of_a_Critical_Friend
- [6] Dedić Bukvić, E., Nikšić, E. (2015). Stručno usavršavanje i profesionalni razvoj školskih pedagoga u andragoškom ciklusu, *Obrazovanje odraslih, časopis za obrazovanje odraslih i kulturu*, JU Centar za kulturu, OJ Bosanski kulturni centar, DVV International: Sarajevo, str. 101-123
- [7] Dževdeta, A., Stevanović, M. (2004). *Metodika vannastavnih aktivnosti*, Zenica: Pedagoška akademija
- [8] Giron, M. (1988). *Školski pedagog i inovacije*, Rijeka: Izdavački centar
- [9] Hechler, O. (2012). *Pedagoško savjetovanje*, Zagreb: Erudita d.o.o.
- [10] Jakovac, T., Patelin, K., Možgon Kauzlarić, N. i ostali (2013). *Priručnik pedagoške dokumentacije*, Zagreb
- [11] Janković, J. (1997). *Savjetovanje - nedirektivni pristup*, Zagreb: Alinea
- [12] Jensen, E. (2003). *Super-nastava: nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*, Zagreb: Educa
- [13] Jovanović, G. (2008). *Priručni vodič za pedagoge početnike u osnovnoj školi*, Sarajevo: Šahinpašić
- [14] Jurić, V. (2004). *Metodika rada školskog pedagoga*, Zagreb: Školska knjiga

- [15] Knežević Florić, O., Ninković, S. (2012). *Horizonti istraživanja u obrazovanju*, Novi Sad: Filozofski fakultet
- [16] Kuruc, N. (2019). *Kompetencije studenata za vođenje pedagoške dokumentacije*, Osijek
- [17] Ledić, J., Stančić, S., Turk, M. (2013). *Kompetencije školskih pedagoga*, Rijeka: Filozofski fakultet
- [18] Mandić, P. (1986). *Savjetodavni vaspitni rad*, Sarajevo: Svjetlost
- [19] Muminović, H. (2013). *Osnovi didaktike*. Sarajevo: DES doo
- [20] Pehar, L. (2007), *Psihološke posljedice reforme osnovne škole*, Sarajevo: JP NIO Službeni list BiH
- [21] Vukasović, A. (1999). *Pedagogija*, Zagreb: Hrvatski katolički zbor "MI"
- [22] Vuković, N. (2011). *Izazovi školskom pedagogu*, Napredak. str. 551-568
- [23] *Pedagoški standardi i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje i normativi radnog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila po predmetima za osnovnu školu*, Službene novine Kantona Sarajevo, broj 30/18
- [24] Pehar, L. (2007), *Psihološke posljedice reforme osnovne škole*, Sarajevo: JP NIO Službeni list BiH
- [25] Potkornjak, N., Šimleša, P. (1989) *Pedagoška enciklopedija 1*, Beograd: Školska knjiga
- [26] *Pravilnik o polaganju stručnog ispita odgajatelja, nastavnika i stručnih saradnika*, Službene novine Kantona Sarajevo, broj 22/04
- [27] *Pravilnik o vođenju pedagoške dokumentacije i evidencije u osnovnoj školi*, Službene novine Kantona Sarajevo, broj 46/18
- [28] Rađenović, A., Smiljanić, M. (2007). *Priručnik za razrednike*. Zagreb: Alinea.
- [29] Staničić, S. i sur. (2013). *Kompetencije školskih pedagoga*, Rijeka: Filozofski fakultet
- [30] Staničić, S. (2017). Profesionalni pogled na prošle, sadašnje i buduće izazove u radu (školskog) pedagoga: hommage vlastitoj profesiji, *Suvremeni izazovi u radu (školskog) pedagoga*, Rijeka: Filozofski fakultet, str 67-77.
- [31] Šnidarić, N. (2009). *Školski pedagog i funkcija pedagoškog vođenja škole*, Napredak 150 (2). Str. 190-208
- [32] Vrcelj, S., Zovko, A. i Vukobratović, J. (2017). Uloga pedagoga u prevenciji sindroma sagorijevanja učitelja i nastavnika. Zbornik Odseka za pedagogiju, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Sveska 26/2017, dostupno na:
<http://zop.ff.uns.ac.rs/index.php/zop/article/view/11>

9. Prilozi

Prilog 1. Protokol polustrukturiranog intervjua

Poštovani, hvala na sudjelovanju u intervjuu. Vaši odgovori bit će zabilježeni anonimno i korišteni isključivo za potrebe ovog istraživanja. Hvala na izdvojenom vremenu!

Opća grupa pitanja

Opća grupa pitanja

Spol _____

Godine _____

Koje godine ste završili studij? _____

Opis tematskih područja

Za početak bih Vam postavila pitanja o radu sa učenicima, pa da počnemo.

Rad sa učenicima

1. Možete li mi molim Vas reći koji je najzahtjevniji dio posla sa učenicima i zašto?

2. Na koji način ste uključeni u savjetodavni odgojni rad sa učenicima, da li sudjelujete direktno u savjetodavnom radu ili ga opservirate?
 - 2.1. Koji su to izazovi, teškoće ili barijere s kojima se susrećete prilikom obavljanja savjetodavnog odgojnog rada sa učenicima?

3. Jeste li imali priliku prisustvovati ili realizirati procjenu zrelosti za upis u I razred?
 - 3.1. Ako jeste, šta ste uočili kao problem tokom tog zadatka?

4. Na koje načine ste učestvovali u profesionalnoj orijentaciji učenika devetog razreda?

- 4.1. Šta biste naveli kao izazov u tom procesu?

Rad sa nastavnicima

1. Šta Vam se čini najzahtjevnijim u radu sa nastavnicima? Zašto?
2. Koliko često i na koji način vršite savjetodavni rad (konsultacije) sa nastavnicima?

- 2.1. Koji su izazovi, teškoće i barijere sa kojima se susrećete prilikom obavljanja savjetodavnog rada sa nastavnicima?

Rad sa roditeljima

1. Šta Vam se čini najzahtjevnijim u radu sa roditeljima?
2. Na koji način ste uključeni u savjetodavni rad sa roditeljima?

- 2.1. Koji su izazovi, teškoće i barijere sa kojima ste se susreli u savjetodavnom radu sa roditeljima?

Vođenje pedagoške administracije

1. Da li ste se osjećali kompetentnim za samostalno vođenje pedagoške dokumentacije i evidencije nakon završenog studija?
 - 1.1. Sa kojim izazovima ste se susreli prilikom vođenja pedagoške dokumentacije i evidencije?
2. Na koje načine pedagozi pripravnici planiraju, programiraju i analiziraju rad nastavnika, škole? Da li sudjelujete direktno u ovim fazama ili opservirate rad pedagoga?
 - 2.1. Sa kojim izazovima ste se sreli pri planiranju, programiranju i analiziranju rada?
3. Prema Vašem mišljenju koliko ste kao pedagog pripravnik obavljali poslove koji su zakonski propisani za pedagoga?
4. Koji od tih poslova Vam je predstavljao najveći izazov? Zašto? Ukoliko želite možete dati i primjer određene situacije.

5. Vaš susret s radom školskog pedagoga ostvaren je kroz pedagošku praksu u toku studija. Smatrate li da je to iskustvo korisno za situacije u kojima ste se našli?

6. Da li ste mogli ujediniti stečenu teoriju koju ste usvojili tokom studija i trenutnu praksu? Zašto?